Die Gem
Diversiteit en Gemeenschapsvorming
Solidariteit in Diversiteit

Rapport retrospectieve case study

« De Mangoboom in Bloei »

Pascal Debruyne en Stijn Oosterlynck

September 2016

www.solidariteitdiversiteit.be

Met steun van IWT – Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie

Universiteit Antwerpen · KU LEUVEN · HoGent · Universiteit Gent · LUCA · iwt

Table of Contents

1. Inleiding....3
2. Beschrijving in context....8
3. Diversiteit....13
4. Interpersoonlijke praktijken van solidariteit....15
5. Burgerschapspraktijken....19
5.1. Culturele erkenning....19
5.2. Politieke vertegenwoordiging....20
5.3. Economische herverdeling....22
6. Bronnen van solidariteit....24
6.1. Interdependentie....24
6.2. Ontmoeting....25
6.3. Strijd....26
6.4. Gedeelde waarden en normen....27
7. Plaats....30
8. Leerprocessen....31
9. Solidariteit in spanningsvelden....34
9.1. Universalistisch - particularistisch....34
9.2. Afstand-nabijheid....35
9.3 Integratie-transformatie....37
Conclusie....40
Bibliografie....41
....44

1. Inleiding

In het DieGem-onderzoek zoeken we naar innovatieve vormen van solidariteit in diversiteit. Anders dan bij heersende en structurele vormen van solidariteit binnen de context van een natiestaat zoeken wij naar nieuwe vormen van solidariteit op plaatsen waar mensen van diverse afkomst elkaar tegenkomen: op de werkvloer, in de woonomgeving, op school, in de sportclub, het jeugdhuis, enz. Onze hypothese is dat de betrokkenen op deze plaatsen leren omgaan met superdiversiteit en aangezet worden om burgerschapspraktijken op te zetten die leiden tot innovatieve vormen van solidariteit in diversiteit. Om deze hypothese te testen, zetten we 32 case studies op. Voorliggend rapport is het resultaat van het onderzoek bij De Mangoboom in Bloei.

"Le Manguier en Fleurs" of "De Mangoboom in Bloei", startte als een Congolese zelforganisatie. Een zelforganisatie is een organisatie die ontstaan is door groepen en/of personen met een migratieachtergrond, om een aantal sociale en culturele noden op te vangen. De Brusselse WelzijnsRaad (BWR) omschrijft ze als volgt:

> "*Zelforganisaties bieden antwoorden op heel erg banale zaken, basics, die evident zijn. Maar op samenlevingsniveau zijn die zaken niet evident. Wanneer je ook maar een beetje moeilijkheden hebt, en hulp of zorg nodig hebt, worden nieuwkomers geconfronteerd met een ingewikkelde wereld. Zelforganisaties bieden meteen hulp. Als je naar de Mangoboom ging vroeger, de maandagnamiddag, zaten ze daar voor publieke dienstverlening. Een hele dag per week trokken ze alleen daarvoor uit. Gewoon papieren, noden, vragen enzovoort. Dat doen trouwens steeds meer "unusual suspects": apothekers, leraars enzovoort. Dat doen zelforganisaties ook tijdens en bij activiteiten.*" (B1)

De organisatie van basisdienstverlening en het directe verlenen van ondersteuning voor de zich aandienende noden en behoeften, zorgen er op een laagdrempelige manier voor dat nieuwkomers makkelijker de eerste sport van de ladder halen op het formele integratietraject opgenomen door het mainstream welzijnswerk en instituties verbonden met de verzorgingsstaat.

> "*Aankomstinfrastructuur uitbouwen. Dat is gewoon hun business. Zeker voor allerlei groepen in precaire papieren. Daar gaat nu echt alle solidariteit naar toe. Net omdat veel van die mensen geen arbeid hebben verricht om deel uit te maken van andere vormen van solidariteit, of omdat de drempels tot de welzijnsbureaucratie zo hoog zijn dat ze daar ook niet meteen solidariteit ontvangen. Er is daar geen echte toegankelijkheid. (…) De eerste hulp bij integratie en burgerschap, die vinden ze in zelforganisaties. Dat kan gaan om papieren allerhande, maar eveneens voedselbanken. Misschien is dat niet meteen sociale stijging. Maar je stijgt meestal niet goed met een lege maag. Wat ze doen is een vorm van basisdienstverlening die toegang geeft tot of bijdraagt tot sociale stijging..*" (B1)

In haar 19-jarige bestaan creëerde de Mangoboom steeds meer ruimte voor diversiteit. Zo groeide de Mangoboom uit tot de superdiverse organisatie die ze vandaag is. Vandaag bedient ze tientallen nationaliteiten door middel van dienstverlening die tegemoet komt aan de vele noden van onderuit. De organisatie ontvangt onder meer Congolezen, Nepalezen, Chinezen, Pakistanen, Indiërs, Syriërs, Turken, Marokkanen, Ghanezen, Rwandezen, Iraniërs, Albanezen, Polen, Brazilianen en Ugandezen. Het gaat om mensen met een veelheid aan burgerschapsstatuten: mensen met papieren in kwetsbare posities, net geregulariseerde burgers, mensen zonder papieren of tijdelijk erkende vluchtelingen (subsidiair beschermden). De organisatie wordt bestuurd door vrijwillige professionals[1]. Ze werd in 1998 erkend als een Vereniging Zonder Winst (VZW). Ze heeft, zoals wel meer Brusselse organisaties, een Franstalige en een Nederlandstalige vleugel. Dat heeft te maken met de aparte subsidieregeling van de twee gemeenschapsregeringen in Brussel: de VGC voor de Nederlandstalige populatie en de Federatie Brussel-Wallonië voor de Franstalige bevolking.

De officiële doelstelling van de organisatie is om het samenleven in de superdiverse stad te bevorderen. Dat doet ze door interculturele projecten en praktijken op te zetten. Enkele specifieke activiteiten moet de relaties binnen en tussen gemeenschappen versterken:

- Interculturele sociaal-culturele activiteiten gericht op ontmoeting en sociale cohesie tussen deelnemers.

[1] We kiezen hier voor de term “professional” omdat deze vrijwilligers heel wat expertise hebben op het vlak van dienstverlening, taalonderwijs, in vormingswerk of andere zaken organiseren.

- Formele, non-formele en informele educatie[2] worden opgezet om de sociale mobiliteit van kinderen, jongeren en ouders te stimuleren. Dat gaat om taalverwerving (Nederlands, Frans, maar ook alle “tussen-talen” die ontstaan tussen mensen en de communicatie tussen hen kan bevorderen). Er worden ook huiswerkklasjes georganiseerd waar kinderen kunnen bijbenen. Los van de formele educatieve inzet, is het belangrijkste doel van die huiswerkklasjes vooral om interculturele praktijken op te zetten. Er wordt daartussen voortdurend gebalanceerd bij de huiswerkklasjes.
- Activiteiten specifiek voor de groep van Congolese ouderen: narratieve activiteiten (verhalen vertellen) over migratie, ontmoetingsmomenten en sport en-bewegingsactiviteiten.
- Een ontwikkelingsproject in Kinshasa waarbij er initiatieven worden opgezet in de rurale gebieden.

Methodologie

Dit onderzoeksrapport is een neerslag van langdurig participatief onderzoek in “De Mangoboom in Bloei”. We gaan na hoe deelnemers en vrijwilligers in de Mangoboom in Bloei omgaan met superdiversiteit en interpersoonlijke praktijken van solidariteit opzetten die leiden tot innovatieve vormen van solidariteit in diversiteit en burgerschapspraktijken.

Toegang tot De Mangoboom in Bloei werd verkregen via een leerplatform van zelforganisaties en enkele mainstream welzijnswerkers: Power Care. Power Care is een zogenaamd “voorportaal”: een netwerk van zelforganisaties waarvan De Mangoboom in Bloei er eentje is. Door het werken via een sleutelfiguur van de Brusselse WelzijnsRaad (BWR) die in Power Care werkzaam was, werd gestaag toegang verzekerd tot dit voorportaal. Deze keuze werd gemaakt omdat er dan gestaag vertrouwen kon worden gewonnen tijdens onze aanwezigheid op vergaderingen van dit voorportaal, zonder meteen in te stappen in één zelforganisatie om onderzoek te doen.

Tussen januari en april werd er verkennend veldwerk gedaan, via ‘Power Care’, om later toegang te kunnen bewerkstelligen tot één zelforganisatie. Na enkele vergaderingen van Power Care werd gevraagd om het DieGem onderzoek voor te stellen. Na de voorstelling van het DieGem-onderzoekskader en de doelstelling van het onderzoek, werd gevraagd of er een organisatie toegang kon verlenen voor verder diepteonderzoek.

De voornaamste reden voor de terughoudendheid van de zelforganisaties was dat andere onderzoekers ons waren voorgegaan. Negatieve ervaringen zorgden ervoor dat organisaties geen vragende partij waren voor het ontvangen van onderzoekers. Volgens hen staan onderzoekers niet open voor hún specifieke noden, behoeften en zorgen. Onderzoekers komen

[2] Formele educatie is gericht op diplomaverwerving. Een voorbeeld daarvan is de taalcursus bij de Mangoboom. Informele educatie is gericht op leren op een indirecte manier. Een voorbeeld daarvan zijn de sociaal-culturele activiteiten waar men inzet op ontmoeting die interculturele competenties versterkt. Non-formele leeractiviteiten zijn activiteiten gericht op direct leren maar niet met het doel een formele kwalificatie te genereren. Een voorbeeld zijn de lezingen en informatiesessies in de Mangoboom, of andere praktijken zoals het migratieverhalen-project waar men aan elkaar verhalen vertelt vanuit het thuisland en gastland.

in hun ervaring met een eigen agenda, die steevast tot dezelfde beleidsgerichte aanbevelingen leidt, ontdaan van beleidsverantwoordelijkheid.[3] Onderzoekers kwamen interviews afnemen, maar kozen niet voor participatieve observatie. Volgens de vrijwillige professionals van de Mangoboom zorgde dat ervoor dat er te weinig voeling ontstond met de praktijk. Daardoor werden aanbevelingen gegeven die te weinig de noden van onderuit naar boven brengen richting beleid. En omdat men te weinig voeling krijgt met die bestaande noden en behoeften, is het moeilijk het beleid te appelleren op hun politieke verantwoordelijkheid om die noden en behoeften van antwoord te voorzien.

Hoe dan ook, voorbereidend onderzoek tussen januari 2015 en april 2015, voornamelijk door aanwezigheid op vergaderingen van Power Care, leidde tot het winnen van vertrouwen en zorgde uiteindelijk voor toegang tot één van de aanwezige organisaties. Na enkele vergaderingen en informele gesprekken, en na bemiddeling van de begeleiders van Power Care, kwam er één zelforganisatie naar voor: 'De Mangoboom in Bloei/ Le Manguier en Fleurs', gevestigd in Anderlecht. Vertrouwen werd eveneens gewonnen omdat er tijdens het voorbereidend onderzoek in het voorportaal Power Care voor gekozen werd door de onderzoeker om een actie te ondersteunen rond vrijwilligersorganisaties. Het betreft een actie over een vrijwilligersstaking, waarbij vrijwillige professionals reageren tegen de manier waarop overheden met hen omgaan. "Vrijwilligers zijn de Burn-Out nabij", zo kopte de krant 'De Morgen' in een bijdrage die we als DieGem onderzoekers schreven (zie annex 1). Dit opiniestuk ging in op de onderwaardering en het misbruik van vrijwilligerswerkingen in de context van een beleidskeuze voor 'vermaatschappelijking'. Het opiniestuk argumenteerde dat de trend naar vermaatschappelijking en het beleidsmodel van de participatiemaatschappij niet impliceert dat er geen investeringen moeten gedaan worden in ondersteuning en omkadering van vrijwilligers en er geen financiële investeringen moeten volgen in het welzijnswerk om noden en behoeften te kunnen adresseren. Het afwentelen van verantwoordelijkheden op dat vlak zorgt ervoor dat vrijwilligers uitgeput worden[4].

Ook recente rapporten van de VUB over de rol van sleutelfiguren in zelforganisaties in het voorportaalproject POWERCARE (De Donder, ea., 2014) en het rapport van Thomas More over de Brusselse voorportalen (Crols, 2015) wijzen erop dat vrijwilligers verdrinken in het

[3] Bijvoorbeeld: het evaluatierapport van 'Voorportaalprojecten, netwerken van zelforganisaties in een gezamenlijk leerplatform', door Thomas More University College (Krols, 2015) en besteld door de VGC, stootte op veel ongenoegen (Observatie, 24 februari 2015 & 17 Maart 2015: vergaderingen voorportaal Power Care, 2015 door Pascal Debruyne. Zie: documenten van de vergadering in eigen bezit). Volgens de betrokken organisaties gaan de aanbevelingen grotendeels over hoe betere samenwerking te bereiken en partnerschap, maar weinig over de verantwoordelijkheid die het beleid draagt. De organisaties van het voorportaal "Power Care" starten met het schrijven van een open brief naar de VGC. Daarin werd onder meer het tekort aan ruimte voor beleidsverantwoordelijkheid aangekaart. Één van de leden van het Voorportaal zei: "*X a lu les recommandations et les constatations dans le rapport de Thomas More et il remarquait que de les 3 pages il y a seulement 2 (!) recommandations qui parlent du pouvoir publique. De plus, nous constatons chaque fois que les Associations Issues de la Migration son seulement impliquées dans le dernier moment pour valider la politique, elles ne sont jamais impliquées dans le processus entier de l'élaboration d'une politique.* » (Verslag van de vergadering van Power Care, 17 maart 2015).

[4] Debruyne, P., Jans, M. en Oosterlynck, S. (2015). Waarom vrijwilligers de burn-out nabij zijn. *De Morgen*. http://www.demorgen.be/opinie/waarom-vrijwilligers-de-burn-out-nabij-zijn-b7c24991/

werk. Er is een mismatch tussen wat het beleid op de schouders van zelforganisaties afwentelt en de draagkracht van die organisaties (Vermeersch, Sels & Vandenbroucke, 2012). Het opiniestuk en een redactionele bijdrage in de krant ‘De Morgen’ zorgden ervoor dat we hun vertrouwen wonnen en uiteindelijk toegang kregen tot de organisatie.

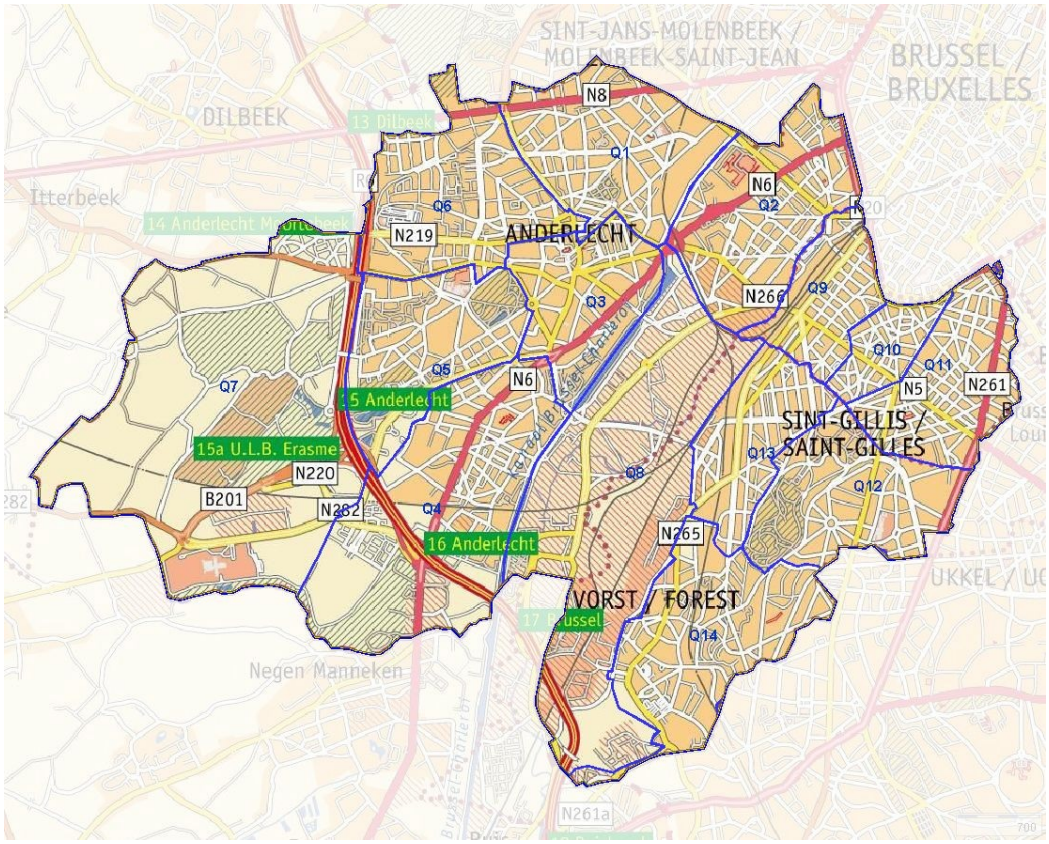
De context van de Mangoboom in Bloei vraagt om participatieve onderzoekstechnieken. Een goed begrip van de specifieke praktijken komt enkel tot stand door tijd door te brengen in diverse activiteiten en praktijken van de organisatie. Daarom kozen we ervoor om voornamelijk via participerende observaties en interviews met vrijwillige professionals en deelnemers te werken. Voor de start van het veldwerk werden beleidsdocumenten over voorportalen en zelforganisaties, en documenten over de Mangoboom in Bloei bestudeerd en meegenomen in dit onderzoek. Een eerste reeks observaties in de Mangoboom werd gedaan in een klas van nieuwkomers die Franse les kreeg in juni 2015. Een tweede ronde observaties werd georganiseerd vanaf de start van de nieuwe lessenreeks na de zomervakantie, in oktober 2015. Tussen juni 2015 en oktober 2015 werden interviews gedaan met enkele sleutelfiguren en betrokkenen op de tweede lijn. Een derde veldwerkronde werd georganiseerd tussen december 2015 en januari/februari 2016. Tijdens die periode werd er geparticipeerd in taalklassen en socioculturele activiteiten van de organisatie.

We wensen alle betrokkenen van en rond de Mangoboom uitdrukkelijk te danken voor hun tijd, ruimte en vertrouwen in dit onderzoek.

2. Beschrijving in context

Brussel als superdiverse stad

Brussel is een superdiverse stad. Ongeveer 35% van de inwoners zijn officieel niet-genaturaliseerde migranten. Wanneer we de er tot Belg genaturaliseerde populatie erbij nemen, op basis van 'herkomst'[5] spreken we, op basis van cijfers van het Kruispunt Migratie-Integratie al vlug van 62% in 2012[6], en op basis van arbeidsmarktcijfers van 2013 al vlug over 73%: in de actieve populatie tussen 18 en 65 jaar zijn er slechts 27% met Belgo-Belgische afkomst, 6% is van de 2de generatie, 29% van de bevolking heeft de Belgische nationaliteit, en 38% heeft migratieroots zonder Belgische nationaliteit, maar is ingeschreven in het bevolkingsregister van de gemeente. (FOD werkgelegenheid, werk en sociaal overleg & CGKR, 2013: Tabel 10: 39). Deze cijfers tonen de 'minority-majority'-dynamiek van Brussel. Dat begrip verwijst naar een demografische omwenteling waarbij minderheden de meerderheid gaan uitmaken, en waarbij gevestigde instituties, normen en regels herdacht moeten worden. Het World Migration Report verwijst naar Brussel als tweede grootste stad inzake diversiteit en migratie, na Dubai. (World Migration Report, 2015: 39)[7].

Kaart van: http://www.lokalepolitie.be/5341/nl/de-territoriale-structuur.html

[5] Vreemde herkomst betekent dat de oudste nationaliteit niet de Belgische is, of wie wie nog bij zijn ouders woont, dat de oudste nationaliteit van de moeder niet de Belgische is. Kijkt men naar nationaliteit dan is een 35% van alle Brusselaars niet-Belg.

[6] 62% Brusselaars heeft een vreemde herkomst. (3 juli 2012). Op: http://www.diver-city.be/2012/07/62-procent-brusselaars-heeft-vreemde_03.html

[7] http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf

Ook Anderlecht, waar de zelforganisatie 'De Mangoboom in Bloei' gevestigd is, is een zogenaamde 'minority-majority neighborhood': een wijk waar minderheden de meerderheid vormen**.** Er zijn in totaal 115.178 inwoners in Anderlecht. 36.396 personen is vreemdeling, en heeft niet de Belgische nationaliteit. Volgens "herkomst" liggen de cijfers veel hoger: 27. 411 bijkomende personen die genaturaliseerd zijn op het totaal, en 41.791 personen (cumulatieve cijfers) die onder 'nieuwkomers' vallen op het totaal aantal inwoners van Anderlecht (Statistics, NP Data, Jan Hertogen, cijfers 2014 per gemeente: BuG 302 – Bericht uit het Gewisse – 6 januari 2016).

Brussel kent een superdiverse complexiteit en vergevorderde meertaligheid. Meer dan 75% van de Brusselse scholieren groeit meertalig op en in de basisschool geldt dat zelfs voor meer dan 90% van de kinderen[8]. Vergelijkbare trends qua meertaligheid komen ook voor in de taalbarometer van 2013, met de meest recente cijfers van 2012, waar men een toename ziet van ander taalgebruik in combinatie met de twee officiële geïnstitutionaliseerde talen (Frans en Nederlands). Dat gaat om een totaal van 61% meertaligheid in de totale bevolking[9].

Thuistaal	**TB 2001**	**TB 2005**	**TB 2012**
Nederlands	9,1%	6,8%	5,4%
Frans	51,7%	56,4%	33,6%
Tweetalig (N-F)	10,1%	8,7%	14,1%
Nieuw tweetalig (Fr + andere taal)	9,4%	11,4%	14,9%
Andere taal	19,7%	16,7%	32,0%
Totaal	***2500***	***2500***	**2500**

Bron: Janssens, 2013 (Taalbarometer I en II, III)

Ondanks deze cijfers over meertaligheid wordt Brussel nog steeds georganiseerd op basis van twee grote gemeenschappen, die aan gemeenschapsvorming doen op basis van hun eigen taal. Voor de Vlaamse 'gemeenschap' wordt dit georganiseerd door de Vlaamse GemeenschapsCommissie, (VGC); voor de Franstalige Gemeenschap door de Brussel-Wallonië federatie (Blommaert, 2011; Corijn, 2009). Alle persoonsgerelateerde kwesties zoals inburgering en integratie, onderwijs, sociaal-culturele kwesties en cultuur, maar ook welzijn en deels gezondheid zijn beleid voor de Gemeenschapsinstituties. Dit talig gestructureerde

[8] http://www.onderwijscentrumbrussel.be/inhouden/taal-en-meertaligheid

[9] Zie: Janssens, R. (2013). BRIO-taalbarometer(s): taalkennis en taalgebruik in Brussel. Op: http://www.briobrussel.be/assets/matrix_fiches/fiche_tb3_brio.pdf & Janssens, R. (2013). BRIO-taalbarometer(s): taalkennis en taalgebruik in Brussel. Op: http://www.briobrussel.be/assets/onderzoeksprojecten/brio_fiche_taalbarometer_3_2013.pdf

gemeenschapsbeleid wordt door de Mangoboom in Bloei geproblematiseerd omdat het vaak belemmerend werkt voor hun superdiverse praktijk en de meertalige realiteit waarin ze werken. Zoals Genard, Corijn en anderen stellen (2009): "*Brussels suffers from the lack of an integrated vision. The division of cultural powers between the French-speaking and Flemish communities has led to a certain organization and institutionalization of culture in Brussels that can only be called "communitaristic", i.e., drawn along linguistic and cultural community lines.*". Of met de woorden van een beleidsmedewerker van Internationaal Comité (IC), dat naast het Minderhedenforum een koepelorganisatie van zelforganisaties is:

> "*De communautaire kwestie zit echt in alles. De VGC voert een sterke taalpolitiek, maar de Franstalige kant is even sterk, en zelfs sterker. Daarom heb je dus organisaties die twee statuten maken. Superdiversiteit stelt op zich geen probleem, als je flexibel bent. Maar als je idee al vaststaat als beleid, waarin je erkenning geeft enkel als het een vakje beantwoordt, dan loop je vast*." (B2)

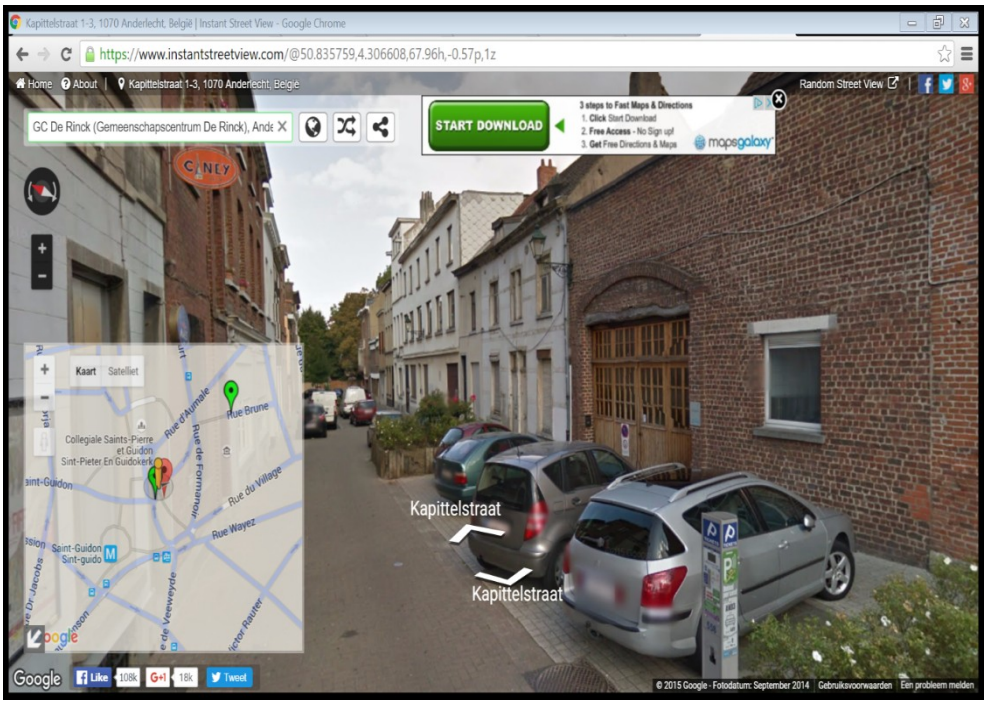
Het is precies die communitaristische werking die de Mangoboom in Bloei tracht te doorbreken. Dit doet ze niet door de integratie in een taalgemeenschap, maar door het tegemoetkomen aan de bestaande diversiteit aan noden en behoeften van een meertalige superdiverse groep burgers om die om te buigen tot grondrechten.

De Mangoboom in Bloei als Knooppunt in Anderlecht

De organisatie biedt in de eerste plaats **"een plaats" waar mensen terecht kunnen** om elkaar te ontmoeten, om te leren, en om hun noden te lenigen. Die ontmoetingen vinden plaats op concrete plaatsen bij de Mangoboom in Bloei. De locatie van de Mangoboom ligt **centraal in Anderlecht**; toch één van de twee locaties. De andere locatie ligt wat verderop dichtbij het voetbalstadion van Anderlecht. Veel mensen komen naar de Mangoboom omdat het dichtbij is. Dan gaat het vooral om mensen die zich in Anderlecht hebben gevestigd. Hetzelfde qua "nabijheid" geldt voor de andere locatie van de Mangoboom. De kinderen komen daar voor de naschoolse huiswerkbegeleiding en activiteiten. En ze komen bij de organisatie omdat de scholen dichtbij liggen.

De centrale locatie bevindt zich quasi midden op het centrale marktplein van Anderlecht. Daar ligt Gemeenschapscentrum (GC) De Rinck[10]. De leslokalen van de Mangoboom zijn er net naast. Die leslokalen vormen plaatsen waar groepsvorming plaats vindt. Door samen in één leslokaal te zitten om een taal te leren gedurende het hele schooljaar, vormt zich ook één groep of collectief. Het is voornamelijk met die groep dat er solidariteit wordt opgebouwd tijdens de taallessen. Het is op die plaatsen, in de leslokalen, dat er ontmoetingen zijn met anderen. Ontmoetingen vinden ook plaats, tijdens sociaal-culturele activiteiten met alle groepen samen, in het Gemeenschapscentrum De Rinck. Daardoor is De Rinck een belangrijke plaats geworden voor veel mensen.

[10] http://www.derinck.be/

Een groot deel van **de symbolische ruimte** waarop mensen gestimuleerd worden zich te enten is de Gemeente Anderlecht. Daar zijn veel diensten gevestigd die voor kinderen en volwassenen te hoogdrempelig zijn. Via de Mangoboom vindt men niettemin de weg naar die plaatsen in Anderlecht. Het kan gaan over welzijnsdiensten zoals het OCMW of hulpverlening, de gemeentelijke administratie, maar ook over lokale diensten als Gemeenschapscentrum, de bibliotheek, of de plaatselijke Wereldwinkel. Op die manier is de Mangoboom een knooppunt in een netwerk van allerlei diensten en voorzieningen in Anderlecht.

Groeien van onderuit

De Mangoboom in Bloei is gegroeid vanuit de diversiteit aan noden en behoeften die aan de oppervlakte kwamen. De organisatie doorging een geleidelijke transformatie op basis van zich aandienende noden en behoeften. De coördinatrice kwam in de jaren ’60 vanuit Congo, waar ze lerares was. Ze ging ook in België aan de slag als regentes Wiskunde. Op school werd ze geconfronteerd met leerlingen die de kloof tussen hun land van afkomst en aankomst niet konden overstijgen inzake onderwijs.

> **“***Allerlei kinderen van ergens anders, van Afrika, of Marokko, of ergens anders in Zuid-Amerika […] hadden een aanpassingsprobleem vanuit de eisen van het curriculum en eindtermen. Beide werelden liggen sterk uiteen als het gaat om leren en leerprogramma’s.[…]. De doelstelling was de programma’s tussen beide plaatsen, ruimtes van oorsprong en aankomst, te overstijgen.”* (C1)

Tijdens de huiswerkklasjes die werden ingericht in de nieuwe VZW Mangoboom in Bloei, werd de organisatie geconfronteerd met ouders van kinderen die een taalachterstand hebben. De beslissing werd genomen om taalklassen in te richten, om die nood te beantwoorden. Dit zou stoten op het talig gestructureerde gemeenschapsbeleid van de VGC.

> *"En dan hebben we met Eric van het centrum De Rinck beslist om vrijwilligers te ronselen. En zijn centrum De Rinck zou zorgen voor lokalen, zodat mensen konden werken aan hun geletterdheid. En dat was net op tijd. Want het schooljaar daarna, besliste de VGC dat het zelfs verboden was. Men zou geen Franse taal en les meer toelaten in hun Vlaamse centra. De Rinck zag gewoon het probleem niet van de VGC. Dus De Rinck zette dat op zijn rekening, zonder middelen van de VGC. Dus meteen hadden we de klassen die vol liepen met leerlingen. Dus toen hadden we zowel naschoolse huiswerkklasjes, en ook taallessen voor volwassenen: een groot deel was de ouders van die leerlingen. Dat was meteen gemixt en multicultureel: Anderlecht dus."* (C1)

Anders dan werkingen als Basiseducatie waar strikte taalverwerving centraal staat, is het doel van taalverwerving bij de Mangoboom in Bloei vooral de communicatie tussen deelnemers te bevorderen. Dat doet men niet zozeer door taal te hanteren als een kwalificerende kwestie van "de taal leren" en "taalvaardigheid", maar door taal in te zetten als een instrument van communicatie tijdens interculturele ontmoeting. Zich tegenover elkaar kunnen uitdrukken om interculturele uitwisseling te versterken is belangrijker dan de taal correct spreken. De meeste deelnemers starten gewoon bij het beginniveau Frans of Nederlands en naarmate de kennis van de taal toeneemt door interactie met elkaar in de taalklassen, stromen ze door naar het volgende niveau.

> "*De organisatie zou nog een laatste verandering doorgaan. In 1998 was er ook de oorlog in Congo. Er was een massale vlucht naar België. En tussen de Congolezen zaten heel veel oudere leraars, rond de 50 jaar en 60 jaar. Die mensen zouden aansluiting vinden bij de Mangoboom in Bloei. En omdat er veel eenzaamheid heerste in die gemeenschap, zou een ouderenwerking worden opgezet.*" (C1)

De organisatie werkt met vrijwillige professionals, zelf grotendeels burgers met migratieroots. De organisatie kent twee verschillende groepen vrijwilligers. Het hoofd van de organisatie is van Congolese afkomst en is Franstalig. Ze is getrouwd met een man van Belgische afkomst die Nederlandstalig is. Dat trekt twee groepen vrijwilligers aan: een groep Congolese oud-leerkrachten, vrijwilligers uit de Afrikaanse gemeenschap in Brussel alsook vrijwilligers met andere migratieroots, en een reeks vrijwilligers uit Nederlandstalige netwerken. Daarnaast zijn er enkele betaalde krachten die taallessen geven.

De organisatie zoekt naar manieren om zich te organiseren rond de institutionele realiteit waarmee ze geconfronteerd wordt. Daarnaast wordt er ingegaan op allerlei noden die deelnemers articuleren: Papieren worden geregeld, taalcursussen en (non-)formele educatie worden georganiseerd, huiswerklasjes en gezondheidspromotie worden opgezet, naast een reeks socioculturele activiteiten. Zoals een medewerker van de BWR stelt: "*Wat ze organiseren is vaak de eerste stap in vormen van sociale mobiliteit*." (B1). Door de laagdrempeligheid, of zelf drempelloosheid, werkt de Mangoboom op zo'n manier voor nieuwkomers dat het hen integratiekansen en/of sociale mobiliteit biedt.

3. Diversiteit

Traditioneel wordt aangenomen dat homogeniteit lotsverbondenheid stimuleert en heterogeniteit dus (minstens) een uitdaging is voor het genereren van solidariteit. In DieGem willen we deze patstelling tussen solidariteit en heterogeniteit doorbreken door te zoeken naar vormen van solidariteit in diversiteit. Hoe kunnen we de diversiteit in deze case beschrijven? Hoe wordt deze diversiteit door de betrokkenen ervaren?

De Mangoboom in Bloei kent een enorme diversiteit. De deelnemers komen uit alle windstreken van de wereld. Het gaat zowel om mensen die in een erkenningsprocedure zitten, erkend vluchteling zijn, subsidiaire (tijdelijke) bescherming en dus erkenning kregen of om mensen zonder officiële verblijfspapieren als om allerlei burgers die via diverse migratiekanalen legaal naar België kwamen: huwelijksmigratie, arbeidsmigratie, gezinshereniging, ... Kortom, een superdivers publiek.

Superdiversiteit ontstaat in deze organisatie omdat deze nieuwe burgers vaak geconfronteerd worden met een beperkte waaier aan keuzemogelijkheden in Brussel. De groepen van de Mangoboom bestaan grotendeels uit mensen die niet meteen terecht kunnen in andere mogelijke leerinitiatieven zoals basiseducatie/leerpunt of andere non-formele educatie. De reden daarvoor is ofwel het gebrek aan papieren of het gebrek aan financiële mogelijkheden ofwel andere te hoge drempels in die bestaande initiatieven. Voorbeelden zijn de centra basiseducatie zoals Brusseleer, die niet meer toegankelijk zijn voor mensen zonder papieren, of zelfs Citizenne als Brusselse Vormingsplus-afdeling.

De Mangoboom in Bloei staat als organisatie ook zélf op de diversiteit. De diversiteit is aanwezig op het niveau van de vrijwillige professionals.

> "*Het publiek van de leraars is zelf multicultureel. Er zijn Belgen bij, maar ook Afrikanen en Marokkanen. Dus onze ploeg van leraars is zelf multicultureel en gemixt. Het zijn allemaal mensen die al een leraar zijn, en vormingen hebben gevolgd daarvoor. En soms nog bijscholen om de taal over te brengen. Dan probeer je met alles wat je in huis hebt de taal over te brengen. En dan doen we met veel herhaling en gestes, een test van de taal bij mensen*." (V1)

Daarnaast zit de diversiteit ook in de manier van organisatie. De Mangoboom in Bloei organiseert zich doelbewust niet als een etnisch-culturele en categoriale zelforganisatie op basis van één identiteit en/of religieuze voorkeur. **De organisatie is bewust een pluralistische niet-confessionele organisatie**. Het is de gedeelde plaats van de Mangoboom die de gedeelde noemer mogelijk maakt.

> "*We zijn een niet-confessionele organisatie, pluralistisch...We zetten sowieso in op een superdivers publiek. Dat maakt het moeilijk. Maar we doen dat in ontmoeting en vorming*." (C1)

> "*De Mangoboom in Bloei, dat is een ruimte die pluralistisch is, niet-confessioneel te herleiden tot één groep, en divers: een politieke en sociale ruimte waar elkeen zijn plaats vindt. Het is de gedeelde noemer van ons allen*." (C1)

Nieuwkomers komen de facto terecht in een superdiverse organisatie. (Zie verderop bij de bespreking van “Plaats). In de superdiverse organisatiecontext waarop deze mensen aangewezen zijn, **is men gedwongen om met elkaar om te gaan**, in een superdiverse leeromgeving te vertoeven en activiteiten mét elkaar te doen.

Voor de organisatie is diversiteit in de eerste plaats iets waar je in de praktijk mee aan de slag gaat, in plaats van er visieteksten over te schrijven**.** De visie op diversiteit is dan ook in de eerste plaats af te lezen uit de alledaagse praktijk van de organisatie. Op de vraag welke beleidsteksten ze beschikbaar hebben inzake “diversiteit”, is het antwoord: “*Nous n'avons pas les textes spécifiques sur la diversité. Nous le vivons au quotidien*” (C1)[11]. Dat wil dus zeggen dat ‘diversiteit’ niet enkel aanwezig is in de organisatie als een gegeven, maar vooral dat men interculturele interactie, en dus ‘actieve diversiteit’, nastreeft binnen die diverse groepen van de Mangoboom. Daarom worden taallessen ook aan socioculturele activiteiten gekoppeld.

[11] zie ook interview met vrijwillige professional (2) Mangoboom in Bloei.

4. Interpersoonlijke praktijken van solidariteit

Onder solidariteit verstaan we de bereidheid om met elkaar te delen en te herverdelen vanuit een gevoel van lotsverbondenheid en loyaliteit. We kunnen materiële middelen delen, maar ook immateriële zaken zoals tijd, ruimte en identiteit. We zoeken naar nieuwe vormen van solidariteit waar mensen van verschillende afkomst in elkaars nabijheid toeven en zich engageren in interpersoonlijke praktijken. Welke interpersoonlijke praktijken van solidariteit zijn in deze case significant?

Interpersoonlijke praktijken van solidariteit tussen professionals en deelnemers

De kernidentiteit van de Mangoboom is sterk te vinden in **de weinig hiërarchische relaties tussen vrijwillige professionals en deelnemers**. Er is **een sterkte vertrouwensrelatie** tussen begeleiders en deelnemers. Begeleiders zijn niet zomaar 'leraars' of 'professionals' die in een professionele rol blijven en een kritische afstand houden ten aanzien van de deelnemers. Ze stellen nabijheid centraal en nemen 'presentie' en empathie als basishouding aan. Die empathie komt sterk terug in volgend fragment uit een interview met de coördinatrice van de Mangoboom:

> "*Solidariteit, voor mij, dat is "schaamte hebben om te eten, zelf om honger te hebben, als iemand naast je geen voedsel heeft. Als iemand naast je honger lijdt. Of jezelf een intellectueel te durven noemen, wat een schaamte, als iemand naast je analfabeet is. We moeten schaamte hebben om de andere naar beneden te duwen, om zelf macht te grijpen. Je moet solidair worden door schaamte te hebben, om alleen gelukkig te worden, te leven, te slagen alleen*." (C1)

Bij navraag bij een reeks deelnemers "waarom" men naar de Mangoboom komt, keert meermaals hetzelfde antwoord terug. Deelnemers zeggen bijvoorbeeld "*they are one of us*." (D1) en "*men is er gewoon voor ons*". Of "*Omdat ze er altijd aanwezig zijn en klaar staan voor ons en onze vragen.*" En "*Wat we ook vragen, over documenten en zo, ze zijn altijd daar voor ons*". (D2).

Soms wordt naar die presentie gerefereerd als 'warm onthaal'. Vanuit de basis en de alledaagse realiteit organiseert men een laagdrempelige plaats waar mensen kunnen komen en mensen kunnen samenkomen.

> "*Sommigen spreken zelf van "we zijn een soort onthaal"- een warm onthaal zoals ze dat zelf benoemen. Ze strijden tegen eenzaamheid daardoor. Ze brengen mensen samen, en lenigen vaak de eerste noden. Zeker voor mensen in precair verblijfstatuut is dat belangrijk*." (B1)

Het werken in nabijheid en de praktijk van een "warm onthaal" kan zeer concreet zijn. Hieronder een voorbeeld van hoe noden in nabijheid worden gedetecteerd en hoe daarop wordt geïntervenieerd.

> "*Een mannelijke deelnemer van Marokkaanse origine zonder papieren, valt de hele tijd in slaap tijdens de taalklas. Hij kan enkel daar taallessen volgen omwille van zijn status*

> *(zonder formele documenten). Hij is er trots op en is op andere momenten in de tijd zeer actief in de klas. Hij is meerdere malen gevraagd om een vraag te beantwoorden. Vanwege de uitgeputte staat waarin hij zich bevindt, is hij niet goed in staat om adequaat te beantwoorden. Na een paar keer vraagt de vrouwelijke professional wat er mis is met hem. Ze benadert hem op een vertrouwde manier. Ze kent hem heel goed. Ze begint over de familie te praten, over tijd doorbrengen met vrienden. Hij lijkt alles redelijk te begrijpen door de constante herhaling van de vragen in het Frans. Ze vraagt. "Of, is er nog iets anders dat je uit de slaap hield?". De man toont zijn hand, die duidelijk gewond en geïnfecteerd is. Hij zegt dat hij hoofdpijn heeft. 'En heb je iets?' Hij doet een teken dat hij geen geld heeft. "En de dokter? ', Vraagt ze. "Les Papiers, ... documenten ...", zegt hij. Zijn medische kaart -voor mensen zonder papieren- is niet geregeld. Ze noemt de naam van de secretaresse, en wijst naar beneden, die ook zorgt voor alle soorten documenten en allerlei behoeftes adresseert. Ze brengt pijnstillers, en probeert om een afspraak met een arts die ze kent te regelen*." (Observaties, Juni 2014, door Pascal Debruyne)

Nabijheid tijdens de lessen is ook op andere manieren cruciaal. Er wordt steeds ingespeeld op de specifieke leefwereld(en) van deelnemers. Als het gaat over de Franse les waar men bijvoorbeeld het thema gezondheid aanstipt, dan worden vragen gesteld omtrent welzijn en gezondheid in Turkije, of welzijn in Ghana of ziek zijn in China.

Nabijheid is in de eerste plaats het nabij zijn, aan de basis waar mensen en deelnemers zijn. Bij de Mangoboom begint politiek aan die basis, waar men solidariteit opbouwt met deelnemers.

> "*Natuurlijk is nabijheid fundamenteel. De politici, de betaalde professionelen, hebben dat niet door. Vanop afstand wordt de ene tegen de ander opgezet. Het is in de nabijheid dat je de verschillen ziet, maar ook met die verschillen aan de slag gaat. Dan zie je de kleur, hoor je de taal, het verhaal waar mensen vandaan komen, wat ze doen, en kunnen doen, en willen doen. Ik, persoonlijk, ik denk dat de politiek begint aan die basis. De politiek die waarachtig is, zichzelf, beluistert die basis. (…) ik ben aan de basis gebleven. Daar kun je wel aan politiek doen*." (C1).

De sterkte in die nabijheidsaanpak is niet enkel specifieke noden en behoeften te adresseren, maar vooral die noden en behoeften te zien en erkennen. Dat voelt voor veel deelnemers als een vorm van erkenning. Wie men is wordt erkend, en wat er nodig is om ten volle de persoon te zijn die men is. Daarin, in dat soort van erkenning zit de interpersoonlijke solidariteit.

> "*Er zijn meer sociale behoeften dan je ziet. Naast gewoon de sociale behoeften, zoals de armoedesituaties en zo, zijn mensen ook gevlucht. Ze hebben oorlog gezien. Ze hebben nood aan een luisterend oor, ondersteuning. Ze hebben nood aan begrepen worden. Ze hebben nood aan zorg: fysiek en moreel. Maar het is nodig dat die noden worden omgebogen in sterktes, dat dat positieve zaken worden. Ze hebben nood aan, menselijkheid. En ze hebben nood aan een politiek voor wie ze bestaan: voor wie ze de persoon mogen zijn die ze zijn*." (C1)

De bedoeling van die aanpak is - en hier zijn de interpersoonlijke praktijken van solidariteit te lokaliseren - mensen te versterken op een zelfgekozen integratiespoor. De vrijwillige begeleiders doen dit niet alleen door deelnemers individueel te ondersteunen (bijstaan in

integratietraject, regelen van administratief papierwerk, toeleiding naar diverse vormen van dienstverlening) maar ook door netwerken tussen deelnemers te organiseren waar informatie wordt uitgewisseld en emotionele en mentale steun worden gegeven. De interpersoonlijke praktijken van solidariteit bestaan er dus in dat vrijwillige professionals hun tijd en middelen delen, maar ook immateriële zaken zoals empathisch vermogen en begrip met deelnemers.

Precies die **nabijheid en presentie** komen terug als een onderscheidende dynamiek met andere sociale organisaties of welzijnsinstituties. Omdat er weinig drempels zijn – ook geen financiële drempels – en de werking grotendeels voortbouwt en werkt op basis van aanwezige noden en behoeften, kunnen deelnemers er niet enkel terecht, maar voelen ze zich persoonlijk aangesproken. Er is een heel sterke differentiërende werking waarbij noden die bovendrijven "hier en nu" een antwoord kunnen krijgen.

De noden die zich aandienen, en de manier 'waarop' ze zich aandienen, worden allerminst vanzelfsprekend gedetecteerd op andere plaatsen of bij andere welzijnswerk of-welvaartstaatinstituties. Die kloof tussen het publiek van de zelforganisaties en het geijkte welzijnswerk uit zich ook in cijfers. Één rapport (Krols, 2015: 50-57) beschrijft de uitkomst van een survey van welzijnsinstituties in het Brusselse, waarbij ze worden gevraagd welk publiek ze ontoereikend bereiken. 94,1% antwoordde "mensen met een etnisch-culturele achtergrond" en 20,6% antwoordde "mensen met een sociaaleconomisch kwetsbaar profiel". Andere welzijnswerkers uiten zich erg angstig over 'nabijheid' in onderzoek:

> *"Preventief, vindplaatsgericht werken, dat vind ik een beetje een gat in onze werking. Ik ben een keer naar een school geweest, en ik heb me toen verstopt, echt waar, ik ben toen weggelopen"* (Interview professional CAW Brussel, In De Donder, L., ea, 2014)

Interpersoonlijke solidariteit tussen deelnemers onderling

Ook tussen deelnemers onderling ontwikkelen zich sterke netwerken. Bij rondvraag zijn er twee soorten sterke netwerken: netwerken die reeds bestaan op basis van familiale of etnisch-culturele relaties en nieuwe netwerken van vriendschappen die zich vormen in de Mangoboom. Vooral aan die vriendschapsnetwerken draagt de organisatie sterk bij. Dat doet ze vooral door klassen te mengen en tijdens activiteiten sterk in te zetten op sociale cohesie en ontmoeting in superdiversiteit. Die vriendschapsnetwerken stimuleren onderlinge solidariteit: mensen leren elkaar kennen, vinden steun bij elkaar en delen informatie met elkaar. Het zijn vormen van gedeelde lotsgemeenschap waar men beslist te delen en herverdelen. Mensen vinden elkaar in de wederzijdse kwetsbaarheid. Deelnemers drukten dat als volgt uit:

> "*Hier houden we van diversiteit. We handelen als een familie. Zo leren we met elkaar te leven. We eten elkaars voedsel, en we leren hoe we vriendschappen kunnen uitbouwen. En we worden ook vrienden, ook buiten de Mangoboom en deze plaats. De vriendschappen bloeien hier van onderuit*." (D2).
>
> "*We praten met elkaar en geven elkaar advies. We wisselen hier met elkaar uit. Het gaat over alledaagse zaken, maar ook over elkaar steunen. We wisselen onze gevoelens en kennis uit over de wereld rond ons. Als er iets gebeurt, zoals in Molenbeek en zo, met*

de stereotypes over "Zij" en "Wij" die in het rond vliegen, dan praten we met elkaar en hoe dat ons allemaal raakt. Op die manier bouwen we vriendschap uit. En zo ontmoeten we elkaar buiten de lessen en activiteiten, en we bellen elkaar. En als we onze weg niet kunnen vinden, in papieren of zaken zoals het OCMW en zo, …Wel, mensen ondersteunen elkaar, en als dat niet lukt vragen we het bij iemand van de Mangoboom" (D2).

5. Burgerschapspraktijken

Klassiek is solidariteit gebaseerd op burgerschap als status: het formeel lidmaatschap van een politieke gemeenschap geeft toegang tot allerlei (herverdelende) voorzieningen. In DieGem onderzoeken we hoe nieuwe vormen van solidariteit groeien uit concrete praktijken van burgerschap in de publieke ruimte. Deze kunnen betrekking hebben op culturele erkenning, politieke vertegenwoordiging of economische herverdeling,.

Binnen veel zelforganisaties gaat men aan de slag met burgerschap als een cruciaal gegeven, in die zin dat deelnemers in de praktijk vaak als 'tweederangsburgers' behandeld worden en ook formeel burgerschap en de ermee gepaarde gaan rechten voor hen geen evidente verworvenheid zijn (zoals ze dat zijn voor wie hier geboren is). De alledaagse context waarin ze zich bevinden raakt dus in de kern aan burgerschapskwesties en hoe dat lokaal, regionaal, nationaal en globaal georganiseerd is.

> "*Je hoeft die groep van minderheden absoluut niet uit te leggen wat participatie is, democratie en rechten of burgerschap. Ze snappen dat erg goed, net omdat ze daarmee net elke dag geconfronteerd worden, en niet altijd positief. Zelforganisaties begrijpen de wereld, migratie, globalisering*." (B1).

In die complexe wereld, tracht een zelforganisatie als de Mangoboom in Bloei een houvast te geven aan deelnemers opdat ze hun weg vinden en keuzes maken op hun respectievelijke integratietraject, wat soms inhoudt dat deelnemers worden gesteund in het vat krijgen op hun burgerschapstraject, dat ze zelf mee vorm kunnen geven:

> "*Burgerschap voor onze deelnemers, dat betekent, dat ze actor worden van hun eigen verhaal. Een verhaal dat ze met andere schrijven. En dat ze participeren aan het sociale, het sociale leven. Je kan het hen vragen. Ze ontmoeten elkaar, elkaars situatie, en de diversiteit die speelt tussen hen. Als je mensen tot dat begrip in diversiteit kan brengen, met elkaar, dan is dat burgerschap. Vandaaruit ontstaat een "ons" dat hun rechten claimt*." (V1).

5.1. Culturele erkenning

Het culturele aspect van erkenning zit in de diverse praktijken van de organisatie. In de taallessen gaat het over het geven van voorbeelden die heel erg aansluiten bij de leefwereld van deelnemers en gesprekken daarover opzetten. Daardoor wordt de persoonlijke migratiecontext van deelnemers ingezet als deel van de leerprocessen. Dat is hetzelfde voor de werking met de Congolese ouderen, waarbij men inzet op specifieke migratieverhalen uit die groep. Men erkent dus dat die culturele contexten en trajecten bestaan en men geeft die een plaats. Specifieke culturele erkenning komt naar boven tijdens sociaal-culturele activiteiten, bijvoorbeeld op vrouwendag van de Mangoboom in Bloei. Na de algemene lezing over interculturele ontmoeting voor iedereen was er een wereldbuffet waar alle deelnemers hun culturele voedseltradities konden presenteren. En daarna was er een modeshow met alle dames van de Mangoboom, waar men zich tooide in de specifieke traditie van een bepaald land of bepaalde

cultuur. De ruimte voor culturele diversiteit en verschillende vormen van culturele praktijken die gemixt worden, zorgt voor culturele erkenning.

Maar ‘erkenning’ is bij de Mangoboom niet alleen maar een cultureel gegeven. Het gaat niet enkel over specifieke claims van culturele erkenning die verbonden zijn met de etnisch-culturele identiteit. De organisatie erkent de culturele dimensie van identiteit, maar door haar niet-categoriale en niet-confessionele aanpak overstijgt ze die dimensie ook.

> “*Voor sommige gemeenschappen is culturele erkenning belangrijk. Voor de Afrikaanse gemeenschap is dat niet echt zo denk ik. We dragen kleren en maken ons op voor andere zaken: schoonheid, uitdrukken van jezelf. De emancipatie ligt voor ons veeleer in onderwijs en hoe we actor worden in de maatschappij. Maar dat is voor ‘ons’. De uitwisseling en zo. De klederdracht is geen doel van emancipatie. Het is gewoon elegant. Het kan wel een vorm van communicatie naar elkaar zijn*.” (C1)

Naast culturele erkenning, betekent erkenning in brede zin dat deelnemers erkend worden voor wie ze zijn als persoon en als collectief; hoe men de eigen identiteit ook op andere manieren ‘framet’.

> **“***Mensen voelen zich erkend omdat ze er mogen zijn. Zonder schrik voor vooroordelen or whatever. In de cultureel homogene groepen, bijvoorbeeld, de Congolese ouderen. Die kunnen maar zichzelf zijn, in die groep mensen, met gelijken. Je moet dat eens inbeelden. Dat aspect van jezelf zijn. Ook daar weer, ze doen gewoon. Natuurlijk zijn er onderliggende politieke conflicten. Rwandezen en Congolezen bijvoorbeeld. Dat speelt ook. Maar uiteindelijk,..ja,..Je bent wie je bent.”* (B1)

5.2. Politieke vertegenwoordiging

De vraag naar politieke vertegenwoordiging brengt meteen een spanningsveld naar boven tussen ‘politieke vertegenwoordiging naar buiten toe’ en ‘politieke vertegenwoordiging als doelstelling’ bij de deelnemers zelf binnen de organisatie. De Mangoboom tracht in het eerste geval externen zoals het welzijnswerk of beleidsmakers bewust te maken van de leefwereld van deelnemers door vertegenwoordiging naar buiten toe, en aan belangenbehartiging te doen. In het tweede geval, tracht men deelnemers zelf meer bewust te maken, opdat ze zichzelf kunnen vertegenwoordigen. Dat laatste is een traag leerproces. Dat leerproces om deelnemers achter de doelstelling van persoonlijke versterking en emancipatie te krijgen, is moeilijker dan politieke vertegenwoordiging die gereduceerd is tot belangenbehartiging. Op de vraag of politieke vertegenwoordiging ingevuld als emancipatie van deelnemers kan, antwoordt de coördinatrice van de Mangoboom in Bloei:

> “*Ja, dat kan. Maar de basisvraag is dat de mensen dat willen, erachter staan, en dat doorleefd begrijpen. Ik ben in november nog naar Charleroi geweest om onze werking voor te stellen. Je moet dat ook doen,...partijen en civiele samenleving. Dat moet in België dooreen lopen. Dat is een kwestie van middelen en zo. Hoe dan ook,...we zijn niet georganiseerd. Dat is zo. Als gemeenschappen. Maar je moet dat proces doorgaan. En je moet de stem verheffen. Dat gaat traag*.” (C1)

Doorheen diverse activiteiten en praktijken streeft de Mangoboom zo goed als mogelijk de tegemoetkoming aan grondrechten voor deelnemers na. Waar men stoot op grenzen en beperkingen van de organisatie, tracht men de bredere netwerken waar Mangoboom deel van uitmaakt aan te boren, om kwesties op te schalen. Op die manier ontstaat er politieke vertegenwoordiging op hogere schaalniveaus ten aanzien van de doelgroepen van de Mangoboom. Één zo'n netwerk is 'Power Care', **een voorportaal** van enkele zelforganisaties.

> *"Wat de voorportalen doen, en wat wij deden in "Power Care", heeft doorheen ontmoeting heel veel teweeg gebracht. Er ontstaat een netwerk. Ze [de zelforganisaties actief in het voorportaal Power Care] hebben er geen tijd voor, dat heeft hen eenzelfde perspectief gegeven op de wereld, een gedeelde agenda. Enkele mensen vonden elkaar echt wel. Er zijn daar kruisbestuivingen ontstaan. De voorportalen hebben ook politieke potentie. Nu is die er niet. Je moet er de juiste geestesgesteldheid voor hebben van elkeen aan tafel. En van het beleid. Veel organisaties vinden misschien dat ze geen geld en zo hebben, maar bij Power Care is de voornaamste zorg 'gehoord worden'. Ze willen gehoord worden. De Voorportalen dienen daartoe."* (B1).

Het voorportalenproject werd gelanceerd door de VGC, om zelforganisaties te versterken en toeleiding naar het mainstream welzijnswerk of andere sociale instituties mogelijk te maken. Echter, om onbekende redenen werd het voorportalenproject tot op vandaag stilgelegd, wat de politieke vertegenwoordiging bemoeilijkt. Een beleidsmedewerker van Internationaal Comité beschrijft dat proces van de voorportalen:

> "*In elk geval wou men met de voorportalen de complexiteit een stuk een kader geven. Maar het leek al vlug een vergiftigd geschenk. Alle verantwoordelijkheid lag bij de zelforganisaties. Men streefde de toeleiding na, maar diegenen die moesten ontvangen hadden weinig tot geen verantwoordelijkheid. Dat is onhaalbaar natuurlijk en weinig fair. Er is nochtans veel goed gelopen bij de Voorportalen. Men heeft leren samenwerken met de regulieren. De doorverwijzing was er wel wat, maar die verliep erg stroef door alle bureaucratie daarrond. Je kreeg ook een stuk professionalisering binnen dat voorportaal*." (B2)

Daarnaast maakt men ook gebruik van de federatie als hoger schaalniveau voor solidariteit overheen afstand. *"Een federatie van zelforganisaties, is een Landelijke Vereniging (federatie) met verschillende leden/kernen/afdelingen. Het fungeert als een koepel van allochtone sociaal culturele zelforganisaties. In Vlaanderen en Brussel zijn er 13 landelijke sociaal-culturele verenigingen of federaties die erkend zijn op basis van het decreet sociaal-cultureel werk."* (zie website FZOVL: http://www.fzovl.be/). Hier gaat het om de federatie "Internationaal Comité" (IC), wat de Mangoboom betreft die de zorgen en problemen vanuit de individuele zelforganisatie opneemt bij hogere beleidsinstanties.

> "*Nee, niet als organisatie. Maar de organisatie, we doen zelf wel aan politiek toch. We zijn door en door politiek. Dan doen we. Maar niet zomaar door alleen op straat te komen. En natuurlijk gebruiken we andere netwerken zoals Power Care en het Internationaal Comité (IC). Voor onze subsidieregeling enzo. Daarvoor. En jullie*

*artikel. Daarvoor. Met netwerken doen we aan klassieke politiek. Omdat ze onze belangen kunnen verdedigen.” (*C1*)*

Netwerken opbouwen met beleidsmakers verloopt veel moeilijker. De overtuiging leeft dat er een kloof is tussen de leefwereld van deelnemers waarin zelforganisaties opereren en die van het beleid. Dat uit zich ook op het vlak van politieke vertegenwoordiging: er is te weinig kanalisering van noden en behoeften uit zelforganisaties naar de politieke wereld.

> *“Het idee van een bredere democratie is nodig. Een platform met de overheid waar je je ei kwijt kunt. De overheid als partner waarbij je samen kunt beslissen. Dat is iets wat ze [de zelforganisaties] vaak zeggen: “betrek ons vanaf het begin.” Nu worden ze gevraagd bij het eindstadium voor de toeleiding van de migranten. Daar zijn ze verbaasd over en leeft er sterke frustratie over. Ik denk dat de clue ligt in iets doen met die boosheid. De vraag is of er kanalisering is?”* (B1)

Een van de redenen waarom de relatie tussen zelforganisaties en beleid moeilijk loopt en het partnerschap zoals hierboven beschreven zich moeilijk realiseert is omdat de participatie zoals die bestaat als schijnparticipatie gepercipieerd wordt bij zelforganisaties.

> *“En de organisaties zijn echt moe van schijnparticipatie. […] Ze zijn geïnstrumentaliseerd. Ze hebben doelgroepvertegenwoordiging gedaan en zo. Ze zijn dat beu. Ik krijg ze niet meer naar zaken als adviesraden, het overleggen om advies te geven en zo. Dat heeft elk krediet verloren.”* (B1)

De coördinatrice van de Mangoboom spreekt over de teleurstelling inzake de officiële participatie van minderheden en zelforganisaties. Er is teveel opname en recuperatie van de organisaties zonder dat er echt respect is en tweerichtingsverkeer.

> *“Ça nous arrive d'être invités et parfois de participer aux activités d'autres institutions, mais malheureusement parfois nous avons un sentiment de récupération et d'usurpation. Mais personne ne peut vivre seul, nous avons besoin les uns des autres, "car il faut deux doigts pour faire un nœud". Il faut tout simplement se fixer les modalités non seulement de tolérance mais également de respect pour mieux collaborer. »* (C1-2)

5.3. Economische herverdeling

Materiële herverdeling binnen de Mangoboom zelf is moeilijk haalbaar. Ten eerste is er een tekort aan financiële middelen of praktijken die herverdelend kunnen werken zoals een spaarkas bijvoorbeeld[12]. Ten tweede is de heel erg lokale schaal van de Mangoboom in Bloei te klein om

[12] In andere zelforganisaties binnen het voorportaal Power care, worden allerlei micropraktijken van solidariteit, van peer-to-peer netwerken voor ondersteuning tot collectieve spaarkassen, uitgebouwd, binnen de gemeenschappen.

> *“Als ik de verhalen hoor, is er veel geprobeerd om de netwerken aan te boren ‘binnen’ gemeenschappen. Zoals Mama Regine, die in de kerken rondgaan als informeel netwerk om gezondheidskwesties bespreekbaar te maken binnen de Afrikaanse gemeenschap. Ook de organisatie ‘el Andino’, die spaarkassen gebruikt om te herverdelen voor nieuwkomers binnen zelforganisaties. Men zoekt echt naar dingen, projecten die men kan opzetten, zoals spaargroepen. Er is ook een Braziliaanse organisatie, die een soort van ‘community therapy’ doet: peer-to-peer psychische support. De breuken die migratie*

solidariteit als economische herverdeling te organiseren met dergelijke kwetsbare doelgroepen. Wel worden heel wat praktijken opgezet die deelnemers ondersteunen in het verwerven van toegang tot allerlei sociale diensten, dus binnen de bestaande structuren van herverdeling binnen de bredere maatschappij. Men herverdeelt binnen de organisatie zelf dus eerder de tijd en bestaande inzet zodat de deelnemerstoegang krijgen tot allerhande sociale diensten en dienstverlening.

> "*Er zijn veel senioren, ook voor volwassenen. We kiezen vaak voor gezondheid. En we verbinden ze met een verpleegster bijvoorbeeld. Dan komen die medici af. Senioren komen zelf af, met vragen en zo. Dat houdt ze bezig. En ze vinden geen aansluiting met de gezondheidszorg. En dat is niet alleen een kwestie van drempels. Ook van centen. Ze hebben "besoins de soins"."* (C1)
>
> *"Ik ben met verschillende deelnemers naar een advocaat geweest, om mee te gaan vertalen voor hen, om hen dus wat te helpen en te zien hoe het eraan toe gaat....* (C1)
>
> *"Ik ben persoonlijk al meegegaan met mensen naar het OCMW, zodat ze hun weg daar kunnen vinden, en hun problemen uit de doeken kunnen doen..."* (Interview met vrijwillige professional, Mangoboom in Bloei, In De Donder, et al., 2014)
>
> *"Ik heb hier al mensen geholpen bij het vinden van een woonst. Ik schiet zelfs geld voor wanneer ze dat nodig hebben daarvoor. Ik heb daar vertrouwen in."* (V3)
>
> *"We luisteren naar anderen, naar de sociale functie in de huiswerkklasjes. Er zijn ouders die de post niet begrijpen van de school. En dan lezen we samen de post. Of dan gaan we mee naar de school met die brief erbij. We worden daar niet echt voor erkend, want we hebben geen officiële sociaal werkers*." (V1)

---

meebrengt, worden geadresseerd met praatgroepen. Blijkbaar is het thema geestelijke gezondheidszorg heel erg populair. Dat doen ze ook, concrete alternatieven zoeken, omdat ze hun rug keerden naar het welzijnswerk. Ze vinden geen begrip en aansluiting. Dat soort groepen heeft ook een background. Bij die groepen zie je bij presentaties ook een Paulo Freire en Boal passeren. Ze hebben een kader. Dat is niet voor elke organisatie zo. Je zou wel kunnen gaan coachen vanuit het welzijnswerk." (B1)

6. Bronnen van solidariteit

Wat zet mensen aan om te delen en te herverdelen? In de sociologische literatuur onderscheiden we vier bronnen van solidariteit: wederzijdse afhankelijkheid, gedeelde waarden en normen, strijd en ontmoeting.

De meest uitgesproken bronnen van solidariteit zijn interdependentie en ontmoeting. De eerste bron van solidariteit, interdependentie, vertelt ons iets over de netwerken tussen deelnemers die gevormd worden om elkaar te ondersteunen in hun integratietrajecten. Omdat ze soms weinig steun en aanknoping vinden met andere organisaties of diensten, gaan nieuwkomers sterk op elkaar vertrouwen. De tweede bron van solidariteit, ontmoeting, heeft een tweeledige functie. Ze versterkt de netwerken tussen mensen onderling. En ontmoeting in de organisatie dient ook een politiek doel. Men tracht schakels ineen te schuiven tussen verschillende nationaliteiten, omdat men ervan overtuigd is dat dit de toekomst van Brussel als superdiverse stad reflecteert. Naast interdependentie en ontmoeting bespreken we hieronder ook kort gedeelde normen en waarden en strijd als bronnen van solidariteit.

6.1. Interdependentie

Het cement dat een samenleving bij elkaar houdt, bestaat in deze visie uit het feit dat mensen er zich bewust van zijn dat ze van elkaar afhankelijk zijn door de doorgedreven arbeidsverdeling. Solidariteit groeit dan uit de nood aan interactie en coöperatie in een context van wederzijdse afhankelijkheid.

Deelnemers in de Mangoboom in Bloei boren interdependentie als bron van solidariteit aan omdat ze vaak om allerlei redenen weinig beroep kunnen doen op de bestaande sociale dienstverlening. Ze zijn daarom aangewezen op gedeelde netwerken, die deel gaan uitmaken van de aankomstinfrastructuur, om informatie te verwerven en sociale en emotionele steun te krijgen om hun weg te zoeken in de Belgische samenleving en samen een stuk verder te komen op het integratietraject.

> "*Mensen komen hier naartoe omdat het een sociale activiteit is en een keuze zichzelf meer vrijheid te geven door actief met anderen te gaan interageren. Soms worden we benaderd door autoriteiten omdat we taallessen geven en vanwege onze educatieve praktijken, maar we leren niet zomaar taal aan mensen. Mensen komen hier om informatie met elkaar te delen, om mensen te leren kennen, en actief te worden in netwerken mét andere mensen waarmee ze zaken kunnen delen. Op die manier kunnen ze elkaar steunen en hun weg vinden in het leven.*" (V2)

Tijdens gesprekken en observaties beschrijven deelnemers hoe ze voorbij etnisch-culturele identiteit, vriendschapsnetwerken tussen elkaar uitbouwen. Ze leren elkaar kennen in de taalklassen en tijdens sociaal-culturele activiteiten van de Mangoboom in Bloei. De onderlinge relaties worden versterkt, ook voorbij de momenten in de Mangoboom. Deelnemers beschrijven hoe ze in de eerste plaats informatie uitwisselen over integratiekwesties of praktische zaken zoals de plaatsen van dienstverlening in de gemeente. Maar deelnemers bezoeken elkaar ook

thuis, om elkaar meer vriendschappelijke steun te geven. Tijdens een gesprek tussen een Indische en Pakistaanse deelnemer, beschreven beide hun vriendschap. Op de vraag: "*And do you ever talk politics amongst each other?*" zeiden ze: "*No, we became friends and visit each other's homes. We do things together and support each other. We leave out the politics of our home countries*." (Veldnota's, observaties en gesprekken met deelnemers tijdens "Eerlijk ontbijt", februari 2016).

6.2. Ontmoeting

Volgens deze benadering ontstaan informele vormen van solidariteit uit toevallige kleine ontmoetingen. Door interactie en dialoog leren mensen elkaar beter kennen en begrijpen en groeit de tolerantie in de samenleving.

Ontmoeting als bron van solidariteit krijgt bij de Mangoboom een specifiek intercultureel karakter. De organisatie start zijn "interculturele ontmoeting" in de taalklassen. De taalklassen spelen in op een nood naar taalverwerving. Vanuit de taalklassen gaat men mensen met elkaar in contact brengen. Uiteindelijk functioneren die taalklassen als een soort vijver van waaruit men kan vissen voor andere activiteiten van de Mangoboom. Deelnemers aan de taalklassen worden uitgenodigd voor sociaal-culturele activiteiten, waar via ontmoeting aan het ontwikkelen van onderlinge sociale relaties gewerkt worden.

> "*We starten vanuit de taal die we mensen aanleren. Dat is een specifieke nood die door mensen wordt geuit. In de taalklassen maken we ruimte voor de taal van iedereen. In die zin zorgen we ervoor dat de taal van elkeen mag bestaan, en dat we erkenning geven aan de deelnemers. Hun taal mag bestaan. En we creëren ruimte voor de alledaagse leefwereld van mensen. We leren hen een taal die ze dagelijks kunnen gebruiken. Het zijn de mensen zelf die de keuze voor taal maken en de taalklassen volgen. Maar dat is onze vijver: de taalklassen. Dit is waar we mensen samenbrengen. En van daaruit vragen we hen deel te nemen aan activiteiten. Want daar kunnen we mensen met elkaar verbinden. Een beetje zoals bij het Vrouwenfeest op vrouwendag waar je was. Daar verbinden we ze door woord en daad." (*C1*)*

Maar er is meer. Volgens de organisatie vormt ontmoeting ook de basis voor die andere bron van solidariteit: 'strijd'.

> "*In mijn ervaring, is er een geluk over het feit dat men elkaar vindt, en elkaar ontmoet. Ik weet dat er daar zo'n kritische sfeer over hangt: elkaar ontmoeten, convivialiteit organiseren, dat is geen échte politiek. Tja,...nee dus. De conviviale omgang, de ontmoeting is fundamenteel voor ons. In elke ontmoeting zit een strijd. Iemand die je met iemand anders vasthaakt. Er ontstaat discussie, onenigheid, en de meningen die tot uitkomsten leiden. Convivialiteit is niet "gewoon gewoon", het zomaar zonder niks er zijn. Er is altijd "iets" wat ontstaat in relatie tot elkaar. Voor mij zijn de mensen die de ontmoeting verwerpen, mensen die niks van politiek kennen*." (C1)

Ontmoeting werkt als bron van solidariteit door een dialogische ruimte tussen deelnemers te creëren. Voor de Mangoboom ontstaat in die ontmoeting en dialoog ruimte voor discussie en het ontwikkelen van de basis voor gezamenlijke strijd:

> "*We gebruiken deze zin: "De doelstelling: De ontmoeting is geen onschuldige zaak. Zeg dat niet. Er is geen ontmoeting zonder een gevecht. Er is geen gevecht zonder sociale strijd. En er is geen strijd zonder strategie en reflectie. Een plaats of ruimte van convivialiteit is een ruimte van discussie, van tegenstelling, een plaats van uitwisselen van cultuur en een praktijk van solidariteit." Dat is onze essentie.*" (C1*)*

> *"Een ontmoeting is een stap naar de strijd: een dichterbij komen. Want strijd is geen ontmoeting, en vice versa. Het zit in de relaties tussen de twee. En de interactie. We kunnen elkaar ontmoeten zonder elkaar te ontmoeten. Het is in de interactie, de dialoog dat de strijd ontstaat. In de ontmoeting situeren we onszelf en de Ander."* (V2)

6.3. Strijd

Solidariteit kan geworteld zijn in strijd. Samen ten strijde trekken leidt tot sterke vormen van lotsverbondenheid. Gezamenlijke inzet voor gelijke rechten schept een band.

Ontmoeting en strijd zijn binnen de Mangoboom sterk met elkaar vervlochten. In de ontmoeting ontstaan sterke netwerken die de basis vormen voor een andere, superdiverse 'wij'. Die 'wij' staat bij de Mangoboom sterk tegenover een 'zij', waarmee ze verwijzen naar 'het beleid' dat sterk georiënteerd is op homogene taalgemeenschappen. Daardoor herleidt het beleid de complexe superdiverse realiteit tot homogene taalrealiteiten en integratie tot een loutere kwestie van taal en taalverwerving (Zie ook "*beschrijving in context*").

> *"De uitdaging voor ons, is dat wij vragen dat mensen conviviaal zijn en samenleven in diversiteit, maar* ***de politiek duwt ons en het publiek in taalstrijden****. Mensen worden daarin vastgereden. De vraag van de subsidiënten is echt problematisch en hoe ze vat trachten te krijgen door die realiteit constant in die structuur te duwen. Maar daar kunnen we niet aan toegeven. De subsidieverstrekkers weigeren zelfs subsidies aan andere verenigingen als ze zich met ons verbinden. Misschien zeggen ze dat niet, maar dat is verdorie echt wel hun agenda." (*C1*)*

Ontmoeting doorbreekt dat patroon, omdat taal– en culturele homogeniteit er als evidente basis voor solidariteit en samen leven in vraag wordt gesteld. Dat soort ontmoetingspraktijk, die complexiteit en superdiversiteit ten volle toelaat in éénzelfde organisatie en activiteit vormt de essentie van hoe de Mangoboom solidariteit genereert:

> *"Het partnerschap dat we hier bouwen, is essentieel voor het bouwen van een andere betere wereld. Net omdat Brussel samengesteld is uit diverse minderheden, is het effect van samenwerking dat we daarmee kunnen experimenteren. Om het even wat wiskundig te zeggen, we trachten een gedeelde noemer te vinden die een drijfveer vormt voor iedereen. Op die manier, is het zoals ze zei: "Alleen zijn we niemand, maar samen zijn we sterk."* (C1)

De strijd kent ook een inhoudelijke component. Dat superdivers 'Wij' wordt letterlijk gethematiseerd tijdens de sociaal-culturele evenementen. Bijvoorbeeld, tijdens vrouwendag werd de strijd voor een superdivers 'Wij' historisch gethematiseerd. In de lijn van de syndicale strijd, en de vrouwenstrijd, en de strijd van minderheden, is er nu vooral strijd nodig voor de superdiverse stad. De strijd begint daarom tijdens en in interculturele ontmoeting.

> *"De strijd komt terug in de verhalen over hoe onze strijd samenhangt met hoe ontmoeting die strijd kan worden: de arbeiders die samenkomen op straat en in coöperatieven, de vrouwen die elkaar ontmoeten om samen hun eisen te formuleren, en minderheden die elkaar ontmoeten en daardoor een gedeelde strijd formuleren, zelfs al komen we uit diverse regio's. Onze taak van sensibiliseren is te vertellen en andere bewust te maken dat we niet moeten wachten tot de andere ons rechten toekennen. Maar we nemen die zelf." (*C1*)*

> *"De huidige strijd, is de interculturele strijd in de stad door minderheden, zodat ze een recht op de stad krijgen."* (C1)

6.4. Gedeelde waarden en normen

Volgens deze visie is solidariteit geworteld in een collectief bewustzijn. Het gevoel van deel uit te maken van een culturele gemeenschap met gedeelde waarden en normen schept een solidariteit tussen hen die wederzijds gericht zijn op die gemeenschappelijke waarden en normen.

Gedeelde waarden en normen zijn belangrijk in een superdiverse organisatie als de Mangoboom. De organisatie heeft een normatief doel: 'interculturele ontmoeting'. De organisaties laat zich daarom sturen door een normatief uitgangspunt van niet-confessioneel pluralisme. Dat betekent dat geen enkele 'set' van normen en waarden, verbonden met een etnische of religieuze groep, mag en kan overheersen. Als er conflicten zijn, worden die regels

van niet-confessioneel pluralisme herhaald en verduidelijkt. Deze normatieve ‘baseline’ is dus niet bemiddelbaar. Het lijkt erop, misschien omdat deze niet-bemiddelbaar is, dat deelnemers deze aanvaarden en weinig contesteren. Dit werd ook bevestigd tijdens interviews. Conflicten zijn schaars.

> “*Als er conflicten zijn. De conflicten tussen leraars bestaan niet. Maar enkele jaren geleden was er een conflict over religie. Het ging over een Joods en Moslim persoon. Maar dan hebben we dat opgelost door te zeggen dat we niet-partijpolitiek zijn, en a-religieus, niet-confessioneel. Die dingen mogen ons niet in de weg zitten. We zijn radicaal pluralistisch. We aanvaarden dus iedereen*.” (V1)

Ondanks de weinig contestatie en conflict op het uitgangspunt van niet-confessioneel pluralisme en interculturele ontmoeting, ondervindt de organisatie wel geregeld moeilijkheden om die principes voldoende centraal te houden in de werking van de organisatie. Dat komt omdat allerlei sociale problemen van de ouders en kinderen de bovenhand nemen en de ouders vaak zeer praktische verwachtingen hebben die niet zomaar aansluiting bij de doelstelling van interculturele ontmoeting.

De moeilijkheid die de organisatie ondervindt om waarden en normen centraal te stellen uit zich op twee terreinen. Een eerste terrein zijn de regels omtrent de huiswerkklasjes van kinderen. Die regels moeten ervoor zorgen dat de doelstelling, interculturele ontmoeting, gerealiseerd wordt, want de verwachtingen van de ouders zijn sterk gericht op het maken van het huiswerk. De organisatie doet enkel de huiswerkklasjes omdat er een nood is, maar haar eigenlijke doelstelling is interculturele ontmoeting van kinderen onderling en van ouders. De spanning tussen die twee doelstellingen komt naar boven bij moeilijk gedrag en conflicten met kinderen. Sociale problemen dreigen dan het doel van interculturele ontmoeting te overstemmen. De organisatie wil geen sociaal werker zijn voor deze kinderen en verwacht dat de ouders instaan voor het welzijn van de kinderen. Toch kan de organisatie niet anders dan vaststellen dat men een sociaal werker in de organisatie zou moeten hebben om ouders in moeilijke en precaire situaties (bv. mensen zonder papieren) te ondersteunen.

> *“We mankeren ook een echte maatschappelijk werker. Bij sommige gezinnen zijn de problemen zo groot en complex dat we daar niet zomaar vat op krijgen.” – sommige ouders verwijzen door naar grootouders die dan zaken moet adresseren. Je krijgt geen vat op wie de kinderen nu opvoedt. Het zijn echt sociale gevallen***.”*** *(*Mangoboom in Bloei, uit persoonlijk verslag van een vergadering op 22 januari 2016)

Om de spanning tussen de doelstelling op te lossen besloot de Mangoboom een regel in te voeren: één uur huiswerk doen en dan doen vrijwilligers vervolgens spelletjes en activiteiten met de kinderen. Die activiteiten worden georganiseerd om aan socialisatie te doen en interculturele competenties te versterken, nodig in de omgang met de superdiverse maatschappij. Net daardoor kan de Mangoboom in Bloei een plaats van ‘ontmoeting’ zijn, eerder dan gewoon ‘een school na de school’ te zijn.

Om de spanning tussen de naar bovendrijvende sociale problemen en de doelstelling van interculturele ontmoeting te adresseren, worden ouders ook écht verplicht om ‘in’ de Mangoboom te komen om de kinderen te komen halen. Zo krijgt men vat op de ouders en kunnen de begeleiders in dialoog treden met hen over de sociale problemen. Er is ook een

overleg van de ouders, maar ze komen daar niet echt op af. Kortom, solidariteit in de Mangoboom vraagt ook dat ouders zich betrokken weten en oriënteren op de bestaande normen en waarden en de regels die deze belichamen binnen de organisatie.

> "*De ouders moeten ook echt naar de vergadering komen. Ze moeten zich engageren om hun kind te laten komen. We moeten de regels naleven en zij ook. Iedereen trekt een paraplu open om het gesprek niet te moeten aangaan*."- Angélique: "*Ik zal zelf komen naar alle ouders om die babbel te doen, en hen de regels van hoe we werken te herinneren*." *(*Mangoboom in Bloei, uit persoonlijk verslag van een vergadering op 22 januari)

Een tweede terrein waar de spanning rond waarden en normen gevoeld wordt, is dat van de socioculturele activiteiten. De normen en waarden die men op die momenten moet respecteren zijn altijd respect en tolerantie voor elkaar. Er wordt voor of tijdens elke activiteit een afsprakenkader meegegeven door de coördinatrice van de Mangoboom. Door enkele afspraken te maken over luisteren naar elkaar, tolerantie en respect, maar ook de doelstelling van de activiteit, wordt er gemikt op een goed verloop van de activiteit. De doelstelling van interculturele ontmoeting komt altijd naar voor, samen met respect en tolerantie: naar elkaar luisteren en openstaan voor elkaars boodschap en dialoog. De deelnemers worden ook aangesproken wanneer ze het afsprakenkader niet voldoende nakomen, ofwel door de coördinatrice van de Mangoboom zelf, of door andere vrijwilligers die actief de groepen begeleiden tijdens activiteiten. Tijdens observaties respecteren deelnemers dat. Deelnemers schijnen de regels te volgen en sterk te interageren met elkaar. Tijdens informele gesprekken zorgt die interactie in superdiversiteit er niet alleen voor dat mensen interageren, maar heel wat deelnemers leren elkaar ook echt kennen. Het lijkt erop dat de meerwaarde van elkaar goed kennen, en onderlinge steun vinden bij elkaar, mensen motiveert om deze normen, waarden en regels van niet-confessioneel pluralisme en georganiseerde ontmoeting in diversiteit als een meerwaarde te zien en te incorporeren.

7. Plaats

DieGem werkt met de hypothese dat nieuwe vormen van solidariteit ontstaan uit praktijken op concrete plaatsen waar mensen van heel verscheiden culturele achtergronden (al dan niet gedwongen) nabij zijn. Op welke manier stimuleert plaats het ontstaan van innovatieve praktijken van solidariteit in diversiteit?

De keuze voor de Mangoboom in Bloei vloeit voor velen voort uit het feit dat veel andere plaatsen en organisaties hogere drempels kennen voor participatie en activiteiten. Mensen zijn dus ergens ook gedwongen naar de Mangoboom te gaan, en zijn daar **gedwongen op elkaar aangewezen** door het feit dat de groepen de facto superdivers zijn.

Op basis van nabijheid en ontmoeting, en vanuit het feit dat men aangewezen is op elkaar, organiseert de Mangoboom in Bloei, wat auteur als Ash Amin als 'politics of propinquity' (politiek van nabijheid) beschrijft: "*the politics of propinquity may be read as a politics of negotiating the immanent effects of geographical juxtaposition between physical spaces, overlapping communities, contrasting cultural practices,…." (*Amin 2004: 39). Die 'politiek van nabijheid' (politics of propinquity), waar superdiversiteit bemiddelbaar wordt gemaakt en contrasterende culturele praktijken dichtbij wordt gebracht op een specifieke plaats, zien we sterk terug bij de Mangoboom in Bloei. De Mangoboom in Bloei wordt op die manier 'een plaats van engagement', waar men in nabijheid, via een politiek van nabijheid, een ander superdivers 'Wij' produceert.

Toch gebeurt niet alles in nabijheid. **De organisatie is verstrengeld in een globale cartografie.** Mensen vinden ook de weg "naar" de Mangoboom. Deelnemers vinden de weg naar de organisatie via "bouche à 'l oreille" of mond aan mond-reclame. Deelnemers geven aan dat ze veelal via vrienden en familienetwerken de weg vinden naar de Mangoboom in Bloei. Soms geeft men de naam en locatie van de organisatie door aan potentiële deelnemers (met en zonder papieren); nieuwkomers die nog moeten vertrekken. Iemand uit Brazilië bijvoorbeeld krijgt de naam en het adres van de Mangoboom door en vertrekt uit Brazilië met in het hoofd de bestemming "De Mangoboom in bloei". De netwerken werken dus met andere woorden transnationaal. Daardoor functioneert de Mangoboom in bloei als **een aankomstinfrastructuur** voor nieuwkomers. Daarvoor staat het symbool van de Mangoboom in Bloei ook.

> "*Waar je ook bent in Afrika, zal er altijd een mangoboom zijn met zijn vele voordelen. Hij zorgt voor schaduw, zijn vrucht stilt je honger en lest je dorst en zijn sterke stam zorgt voor steun. Hij staat voor het huis, langs de weg, heet je welkom aan de ingang van het dorp. Zijn schors gemengd met jonge peulen geneest je koorts en zijn hout verwarmt de toekomstige generaties. Daarom wordt er bij ons gezegd dat de Mangoboom altijd in Bloei staat.*" (Website: http://www.mangoboominbloei.be/)

8. Leerprocessen

Leerprocessen op niveau van de betrokkenen (professionals en deelnemers) spelen een rol bij het tot stand komen van nieuwe vormen van solidariteit in diversiteit.

"*Educatie is geen feit, het is een proces van herhaling en verbetering. Dat moeten we doen: we educeren als werkwoord."*(V2) Dat is het open motto van De Mangoboom in Bloei. De Mangoboom stimuleert een betrokkenheid op de gemeenschappelijke superdiverse realiteit, zonder aan te geven wat nu de juiste manier is om met deze realiteit om te gaan. Dat laatste is een open kwestie. Op die manier ontstaan er kansen om sterk in te zetten op een verbindende dynamiek, die gecombineerd wordt met het mogelijk maken van onderbreking, discussie, nieuwe vormen van beleid en samenleven. Cruciaal in dat proces van 'educeren' zijn de professionals die interventies opzetten op de naad van verbindende en onderbrekende dynamieken, en de leerdynamieken ondersteunen en omkaderen die daarbij ontstaan.

De positie van de professional in leerprocessen

De rol van de professional in leerprocessen is cruciaal in de Mangoboom. Ze zijn in de eerste plaats sleutelfiguren. De Brusselse WelzijnsRaad (BWR) omschrijft sleutelfiguren als *"mensen die in hun netwerk of buurt actief en gekend zijn. Deze mensen verwerven een bepaalde positie door hun rol (religieuze raadgever, mondige moeder, actieve vrijwilliger in een vereniging,…), leeftijd, levenservaring (…) en/of een sociaal of religieus engagement. (…) Het kan ook gaan om personen die zich op een kruispunt van twee of meerdere netwerken bevinden (…). Ook dit kunnen sleutelfiguren zijn in het werken aan de toegankelijkheid van welzijnsorganisaties voor bepaalde doelgroepen"* (BWR, 2012, p. 24).

Sleutelfiguren krijgen autoriteit toegedicht omdat ze informatie en kennis hebben die anderen nodig hebben (bv. over toegang tot dienstverlening) maar zelf niet hebben. Ze treden vanuit die rol als sleutelfiguren voornamelijk op de voorgrond als er zich problemen voordoen over fundamentele kwesties, zoals rond doelstellingen van kernactiviteiten, of tijdens **normerende leerdynamieken** waar de regels en normen sterker op de voorgrond staan. Bijvoorbeeld, tijdens de huiswerkklasjes is het de taak van professionals om de doelstelling rond interculturele ontmoeting en interactie te bewaken. Het is de overtuiging dat het bewaken van die missie leidt tot een betere garantie op solidariteit, waarbij een superdiverse groep een gedeelde lotsgemeenschap vormt. Zonder het bewaken van die taakstelling zou de functie van huiswerkondersteuning overheersen of overnemen. Een ander voorbeeld is dat tijdens sociaal-culturele activiteiten bewaakt wordt dat deelnemers gemixt zijn en met elkaar gaan interageren. Deelnemers vanuit de taalklassen verbinden zich ertoe eveneens de sociaal-culturele activiteiten te volgen. Anders zou taalverwerving het als functie overnemen van interculturele ontmoeting en interactie wat het doel is van de activiteiten die de Mangoboom opzet. Specifiek aan de Mangoboom is dat normerende leerdynamieken ("we streven naar een superdiverse praktijk en interculturele samenleving") bemiddelbaar zijn. De Mangoboom hanteert een openheid in de definities en de specifieke vorm, de praktijk die zo'n streven naar superdiversiteit moet hebben. Specifiek is dus dat normerende leerdynamieken, subjectificatie kunnen teweeg brengen: **onderbreking van de geijkte machtsorde**. Bijvoorbeeld: een

meertalige gemeenschap in praktijk brengen tegenover een taal-homogene gemeenschap, een superdiverse praktijk van interculturele uitwisseling in plaats van een Vlaamse gemeenschap, een integratietraject vanuit de leefwereld in plaats van een blauwdruk te volgen,…

De professional stelt zich niet enkel op de voorgrond op, gebaseerd op normerende leerdynamieken. **De professional is vaak een mediërende figuur in leerprocessen** op de achtergrond. In die mediërende rol beschouwt men mensen als gelijken. Iedereen is gelijk in zijn intelligentie en emancipatie kent zijn oorsprong in het bewustzijn van die gelijkheid (Ranciere, 1991: 101). Dit principe om mensen van gelijke intelligentie te beschouwen lijkt fundamenteel in de Mangoboom, om net aan de slag te gaan met de superdiverse realiteit, waar er meertaligheid en meerstemmigheid is. In die aanpak en positie onderscheidt de Mangoboom zich van andere instituties, zowel in het welzijnswerk als in beleidskringen. De overtuiging leeft namelijk dat mensen steeds als minder(waardig) worden beschouwd omdat ze zich niet kunnen uitdrukken in één van de officiële en gewaardeerde talen. Door mensen in voorbepaalde taalregisters een positie toe te bedelen, blokkeert het leerproces en de emancipatie. Met andere woorden, door de mediërende positie in te nemen, waarin de hypothese van gelijkheid voorop staat, zetten professionals in op subjectificatie: de machtsrollen en-verhoudingen transformeren.

> *“La première chose que je changerais d’abord : qu’on cesse de prendre les gens pour des imbéciles, c’est-à-dire de commencer à se battre à cause de la langue. Parce que Bruxelles est fait de minorités ethniques. Et nous fatiguer chaque fois : français-néerlandais, français-néerlandais, comme les autres-là n’existaient pas. J’aurais l’intelligence d’essayer d’utiliser la langue pour communiquer et dialoguer mais pas pour se batter.”* (C1)

Leerdynamieken en gemeenschap(pen) in de Mangoboom

De Mangoboom in Bloei organiseert taalklassen. Vroeger organiseerde men zowel Nederlandse taallessen als Franstalige taallessen. De subsidies voor de Nederlandstalige taallessen vielen weg. De VGC was ervan overtuigd dat andere officiële actoren uit het sociaal-cultureel werk zoals ‘de Huizen voor het Nederlands’ of ‘Basiseducatiecentra’ die deze taak opnemen. Nu rest de Mangoboom enkel de Franstalige lessen. Nieuwkomers leren er een taal: de woordenschat en grammatica. Dat noemen we kwalificerend leren: feitelijke en rationele kennisverwerving. Maar de Mangoboom in Bloei mikt niet zozeer op kwalificerende taalverwerving; wat ook meteen de functionalistische kijk van de VGC op de Mangoboom in Bloei en op taalverwerving in een ander daglicht stelt. Voor de Mangoboom in Bloei is het leren van een gedeelde taal namelijk een manier om een gedeelde noemer te construeren. Via een gedeelde taal kunnen mensen communiceren. Dat stimuleert en versterkt ontmoeting in superdiverse settings. Het gaat voor de Mangoboom in Bloei om een verbindende dynamiek: doordat mensen een taal leren die wordt ingezet als een hefboom van verbinding, worden ze traag maar gestaag een sociale gemeenschap. **De socialiserende dynamiek** komt met andere woorden van onderuit tijdens deze verbindende leerprocessen. Tijdens de taalklassen helpt men elkaar, men (her)vertaalt voor elkaar, en leert met elkaar omgaan in superdiversiteit. Op die manier ontstaat er een betrokkenheid op sociale superdiverse gemeenschap via verbindende dynamieken.

In tegenstelling tot de eerder indirecte socialiserende dynamieken in de taalklassen, wil men tijdens sociaal-culturele activiteiten veeleer direct **socialiserende leerdynamieken opzetten en versterken**. Bij de sociaal-culturele activiteiten gaat het altijd om een lezing of toespraak over een bepaald thema dat een inhoudelijke bijdrage heeft. Mensen worden tijdens die activiteiten bijeen gebracht in superdiversiteit, omwille van het (leren) omgaan met superdiversiteit. De interactie tussen deelnemers, en dus verbindende dynamieken, is cruciaal. Er wordt tijdens die momenten ingezet op een **sociale gemeenschap** in superdiversiteit die zaken met elkaar deelt. De precieze inhoud van de superdiverse gemeenschap, zoals reeds vermeld, blijft een open kwestie. Er wordt bijvoorbeeld een gedeelde modeshow of wereldbuffet georganiseerd waar men in verschil zaken gaat delen met elkaar. Socialisatie gebeurt dus zowel tijdens momenten van ontmoeting waar het verschil wordt genormaliseerd, alsook in het klaslokaal tijdens taallessen, wanneer mensen elkaar gaan helpen, gaan vertalen voor elkaar….

> "*Onze culturele vorming is geen praatbarak, tot gymnastiek, dat is geen bewegingsoefening. Het gaat fundamenteel om hoe je mensen met elkaar verbindt, samen doet denken, samen doet handelen,...de kern van sociale strijd.*" (C1)

Toch zijn de kwalificerende en socialiserende dynamieken niet zomaar de oorzaken waarom mensen aanwezig zijn in taalklassen of tijdens sociaal-culturele activiteiten. Één deelnemer beantwoordde de vraag waarom ze hier komt, op de volgende manier:

> "*Deze school zorgt ervoor dat ik uit bed kom 's morgens. Ik bleef vroeger gewoon thuis, in mijn huis. Ik bestond bij wijze van spreken niet. Ik zei vroeger enkele "bonjour" en dat was het dan. Maar nu kan ik me eindelijk door de buurt bewegen met wat ik hier heb geleerd. Niet alleen de taal trouwens, maar ook de mensen die ik heb leren kennen. Voor mij was dit echt dé kans iets van de buurt te leren kennen waar ik woon. Ik heb mezelf echt bevrijd.*" (D3)

Bij de Mangoboom in Bloei zet men niet zomaar in op een verbindende dynamiek. Deze gaan altijd gepaard met onderbrekende dynamieken. De specifieke invulling of uitkomst van sociale gemeenschap via verbindende dynamieken, is namelijk een proces dat nooit af is. In de focus op de superdiverse samenleving wordt er steeds opnieuw discussie daarover gecreëerd, en wordt er in die dynamiek geïntervenieerd: telkens weer wordt de betrokkenheid op een superdiverse samenleving centraal gesteld. Er wordt niet vervallen in het opnemen van duidelijk omschreven functies zoals huiswerk of taalverwerving, telkens weer wordt ook de gelijkheid van mensen naar voren gehaald.

Binnen deze combinatie van verbindende en onderbrekende dynamiek van gemeenschapsvorming, ontstaat er een leerdynamiek die mogelijkheden tot subjectiverend leren naar voor haalt. Er zijn dus ook **momenten van subjectificatie** waarbij men zich bewust wordt van de specifieke positie van zichzelf "in" superdiversiteit. Via een andere omgang met taal en taaldiversiteit, en een andere opbouw van 'gemeenschap' doorbreekt de praktijk van de Mangoboom de taalhiërarchie en de daaraan verbonden gemeenschapsideologie die leeft binnen beleidskringen en in beleidsprojecties op de maatschappij waar men Brussel bekijkt doorheen een tweeledige taallens (Frans en Nederlands). In het eerste geval gaat men ervan uit dat menselijke intelligentie en competenties niet beperkt zijn tot het al dan niet spreken van een

van de twee officiële en gewenste talen. De professional stelt zich hier zodanig op dat andere competenties en kunde gemedieerd en gewaardeerd worden.

> *"Je suis animatrice, c'est un groupe de seniors comme je l'ai dit, de ma communauté. Et chez nous, les seniors, les personnes âgées, ce sont des personnes de ressources. Je profite de leurs expériences, de leurs savoirs, de leurs connaissances… Ils me transmettent beaucoup de choses. Et moi, je ne fais que les guider. Justement, les aider un tout petit peu au niveau de la langue mais tout vient d'elles. Ils ont beaucoup de choses à transmettre. Mais quelques fois, c'est la langue qui fait euhm, défaut. Et donc pour moi, c'est une expérience enrichissante, que je suis en train de vivre dans ce groupe de seniors. Ce n'est pas que je suis seulement là pour les aider, qu'elles sont vraiment en détresse et donc c'est moi qui viens les… Non, non, non, non. Je bénéficie de leurs expériences. Mais aussi pour me rendre utile. Et ne pas rester comme ça, les bras croisés."* (V1)

Daarnaast zijn er ook andere vormen van subjectificatie. Deelnemers vormen een **andere "politieke gemeenschap"** door samen te zijn, samen te interageren en handelen in superdiversiteit. Voor de Mangoboom start hier een nieuwe vorm van burgerschap.

> "*Natuurlijk presenteren we zaken als een evolutie: van klassenstrijd, naar vrouwenstrijd, naar een strijd in superdiversiteit. Net omdat "dat" het kader is waarin een nieuwe vorm van burgerschap zich zal ontwikkelen. Dat is onze doelstelling*." *(*C1*)*

9. Solidariteit in spanningsvelden

Daar waar innovatieve vormen van solidariteit in diversiteit ontwikkeld worden, ligt de betekenis, de vorm, de inhoud en de oriëntering van die solidariteit nog relatief open. We zien minstens zes spanningsvelden waarlangs solidariteit concrete invulling kan krijgen. De concrete context, het hier en nu, bepaalt steeds opnieuw mee welke specifieke posities op deze spanningsvelden de invulling van solidariteit meekrijgt. Maar ook beleidsmaatregelen en professionele interventies kunnen de positionering van plaatsgebonden vormen van solidariteit in diversiteit op die spanningsvelden faciliteren.

We bespreken achtereenvolgens de spanningsvelden ‘universalistisch-particularistisch’, ‘afstand en nabijheid’ en ‘integratie-transformatie’. De organisatie zet een praktijk op die sterk particulier de leefwereld en talige competenties van mensen erkent om een interculturele praktijk te bewerkstelligen. Vanuit nabijheid wil men solidariteit op afstand bereiken. De eigenzinnige praktijken in de Mangoboom staan op meer dan één manier in spanning met het mainstream welzijnswerk of bestaande beleidsaanpak inzake integratie van nieuwkomers.

9.1. Universalistisch - particularistisch

Iedereen kan in principe deel uitmaken van solidariteitsmechanismen. Is dat het geval dan spreken we over een universele invulling van solidariteit. Blijft de solidariteit beperkt tot specifieke groepen op basis van kenmerken zoals afkomst, gender of leeftijd dan spreken we van een particularistische invulling.

Solidariteit in diversiteit navigeert vaak op een spanningsveld tussen het universele en particuliere. De Mangoboom slaagt er relatief goed in beide polen van het spanningsveld te combineren. De universele aanpak zit in het werken aan interculturele communicatie: het bindmiddel om solidariteit te genereren is interculturele interactie en communicatie. Iedereen wordt verondersteld zich in te schakelen in die praktijk van interculturele interactie en verwacht dat iedereen interageert met elkaar. Men leert daarom gaandeweg een gemeenschappelijke taal in de Mangoboom. Wanneer deelnemers intekenen op taalcursussen, worden ze verplicht ook deel te nemen aan sociaal-culturele activiteiten. In de praktijk telt niet zozeer het perfect spreken van de gedeelde taal, maar om talige interactie bevorderen. De Mangoboom in Bloei is in de praktijk, tijdens sociaal-culturele activiteiten en zelfs de taalklassen, een Toren van Babel waar meertaligheid heerst en (her)vertaling de regel is om elkaar te begrijpen. Tegelijkertijd gaat het dus over de particulariteit van het spreken, waarin deelnemers erkend worden in de specifieke taal die ze spreken en hun leefwereld.

> *“We hebben de taal die we leren aan hen. Dat is een nood van waaruit we vertrekken. In de taalklassen, maken we ruimte voor de taal van iedereen. In die zin, zorgen we ervoor dat de taal van elkeen mag bestaan, en dat we erkenning geven aan de deelnemers. Hun taal mag bestaan. En we creëren ruimte voor de alledaagse leefwereld van mensen. We leren hen een taal die ze dagelijks kunnen gebruiken. Het zijn de mensen zelf die de keuze voor taal maken en de taalklassen volgen.”* (V1)

Het omgaan met de spanning tussen universaliteit en particulariteit is zichtbaar in de meeste activiteiten. Een voorbeeld is een gezamenlijk feest naar aanleiding van vrouwendag. Iedereen komt samen en wisselt uit met elkaar. Wat men deelt is de ruimte van de Mangoboom (in Gemeenschapscentrum De Rinck) en het samenzijn rond bepaalde thema's, in dit geval vrouwendag. Daarbij wordt verondersteld dat men uitwisselt met elkaar door in interactie te gaan. Mensen met verschillende etnisch-culturele achtergronden zitten gemengd door elkaar heen. Er wordt ruimte gemaakt voor hun particuliere achtergronden door een een specifiek gerecht te laten serveren of door kledij van het land van herkomst te tonen. Zo verzoent de organisatie universalisme en particularisme in de opbouw van onderlinge solidariteit .

> *"Ze komen dan naar een activiteit en zo waar ze verbonden worden, zoals het feest van de vrouwen waar je was. Daar verbinden we doorheen woord en daad. Het is een praktijk waar we elke gemeenschap zijn plaats en ruimte laten om zich uit te drukken. En in dat vertrouwen, trachten we bruggen te slaan naar elkaar toe. Dat deden we op het feest voor de Vrouwen op vrouwendag. Een defilé van iedereen. Maar we doen dat samen. Dat is een stuk samen, niet noodzakelijk meteen strijd. Maar beginnen met bruggen te slaan naar elkaar. (...) Dat en de taal om ons toe te laten te dialogeren, te communiceren, uit te wisselen, en samen te leven. Dat is de kern van superdiversiteit. Die taal delen voor ons is niet uit te sluiten via taal, of zelfs maar iemand te weigeren, omdat de voorwaarden en het gebruik ervan open blijft, met vallen en opstaan. Zo wordt je samen burger*." (C1)

9.2. Afstand-nabijheid

Dit spanningsveld gaat in op de ruimtelijkheid en de tijdelijkheid van solidariteit. Gaat het om solidariteit tussen mensen die zich dicht bij elkaar bevinden in tijd en ruimte? Of gaat het om solidariteit tussen mensen die zich op een zekere fysieke en temporele afstand van elkaar bevinden en die dus gemedieerd wordt door instituties die die fysieke afstand helpen overbruggen?

Er is een grote kloof tussen enerzijds solidariteit op afstand die wordt opgenomen door het mainstream welzijnswerk en anderzijds solidariteit in nabijheid dichtbij de leefwereld van deelnemers. Die laatste vorm van solidariteit leeft sterk op de werkvloer van de Mangoboom, zoals voorheen beschreven. Er bestaat een kloof tussen beide manieren van aanpak. Nolf en Wallendael (2012) stellen dat er al jaren een 'informatiekloof' is tussen deze Brusselse bewoners met migratieroots en de (Nederlandstalige) Welzijns en- gezondheidssector. Kortom, solidariteit op afstand hapert sterk voor deze groepen burgers. Die kloof heeft te maken met de professionalisering zoals die wordt ingevuld door mainstream welzijnswerk en de inhoud van "solidariteit op afstand" vorm geeft. Er bestaat in de eerste plaats een sterke doelrationaliteit, die noden en behoeften vanuit de leefwereld – en dus ook het complexe levensverhaal van deelnemers- verdringt.[13] In een afscheidsrede van Martin Stam, getiteld "Onzeker weten' is een

[13] http://www.socialevraagstukken.nl/onzeker-weten-als-tegenkracht-tegen-onverschilligheid-domheid-en-arrogantie/

tegenkracht tegen onverschilligheid, domheid en arrogantie", verwoordt Stam kennis die uit de leefwereld komt als volgt:

> *"Mijn respondenten hebben zich losgemaakt van de 'zeker weten'-houding waar veel professionals zich in de doelrationele systeemwereld achter verschansen, en die weinig schakeringen toelaat. Onzeker weten is een tegenkracht tegen onverschilligheid, domheid en arrogantie en een voorwaarde voor inclusieve verantwoordelijkheid. Het verzet zich tegen systeem en routine en maakt zoeken naar onverwachte oplossingen en samenhangen mogelijk. Het drukt een tussenzone uit waarin we betekenisvolle ontmoetingen hebben en waarin we ons laten verrassen, verwonderen en twijfelen. Een gebied waarin allerlei verbindingen plaatsvinden tussen mensen, van overtuigen tot uitschelden, van liefhebben tot informeren, van aanmoedigen tot amuseren, en van helpen tot ondersteunen." (Stam, 2016)*[14]

Diezelfde aanklacht komt ook naar voor in het geval van de Mangoboom in Bloei en andere zelforganisaties:

> "*Ik denk dat het gewoon eerst en vooral een leemte is in de samenleving. Allerlei beroepen die geprofessionaliseerd zijn, zijn dat soort alledaagse zaken vergeten. Ze doen het niet meer. Een beroep is afgebakend, er is een functieprofiel op uitgeschreven en het staat vol met competenties. Maar het welzijnswerk heeft moeite met hybride zaken die van onderuit ontstaan. We zouden vanuit die complexe realiteit een onthaal kunnen organiseren. Moet dat in één organisatie en in één profiel? Of moeten we onthaal als een praktijk zien, die diverse mensen kunnen opnemen?*" (B1)

Het gevolg is dan ook dat mensen die zich aanmelden, al dan niet via toeleiding vanuit de zelforganisaties, terugkeren, omdat ze geen aansluiting vinden op de aanpak en inhoud van solidariteit op afstand zoals dat georganiseerd wordt door het mainstream welzijnswerk:

> *"Het is al verschillende keren benadrukt dat een respectvol en warm onthaal, en aanvaarding in reguliere hulpverlening en instituties, een verschil zou maken. Tot op vandaag, zijn er nog steeds mensen die zelfs terugkomen naar de zelforganisaties omdat ze zich niet goed geholpen weten en begrepen voelen door reguliere sociaal werkers of instituties."* (B1)

> "*Er is gewoon geen tijd. Geen enkele. Ik was ooit bij een sociaal assistente. Je moet daar niet te veel gaan improviseren of je verhaal doen. De klok staat meteen aan, je strest omdat je niet veel tijd hebt. En wat er meest ontbreekt, is dat men begrijpt dat tijd samenhangt met de kunst van het luisteren. Daardoor begrijpt men de vraag noch de complexiteit van onze achterban. Mocht er tijd zijn, dan zou er ruimte kunnen zijn voor de omgang met de noden die uit een superdiverse stad komen, van onze mensen.*" *(*C1*)*

[14] Stam, M. (2016). 'Onzeker weten' is een tegenkracht tegen onverschilligheid, domheid en arrogantie., Afscheidsrede 24 juni 2016. OP: http://www.socialevraagstukken.nl/onzeker-weten-als-tegenkracht-tegen-onverschilligheid-domheid-en-arrogantie/

9.3 Integratie-transformatie

Dit spanningsveld speelt op het niveau van de effecten van solidariteit. Solidariteit die integratie in een bestaande sociale orde veronderstelt, bevestigt bestaande sociale verhoudingen en maatschappelijke structuren. Solidariteit kan ook vorm krijgen op basis van een transformatie van sociale relaties en maatschappelijke verhoudingen

De Mangoboom richt zich op verschillende manieren op de transformatie van de bestaande orde. Ze doen dat op drie manieren die de solidariteit verhoogt met de deelnemers, en die in spanning staan met hoe andere sociale instituties tewerk gaan: (1) ze staan een andere benadering van taligheid en gemeenschap voor, waar het doel interculturele communicatie in een superdiverse gemeenschap is, (2) ze organiseren 'integratie' niet vanuit een blauwdruk van taalverwerving, maar vertrekken van onderuit, vanuit de specifieke persoon en zijn talige realiteit en competenties, en vanuit maatwerk, en (3) ze praktiseren een andere vorm van welzijnswerk, waar het doel is een antwoord te bieden op de specifieke noden en behoeften van deelnemers. Deze drie manieren van werken zijn eerder gericht op transformatie dan integratie in de bestaande orde, als vorm van solidariteit.

Een andere benadering van taligheid en gemeenschap

De Mangoboom benadert taal anders dan de Vlaamse overheid (de VGC). Taal is een instrument om aan interculturele communicatie te doen. Taal is niet de voorwaarde en essentie van de gemeenschap zelf.

> *« Nous considérons les différences culturelles comme une source d'enrichissement. Le pluralisme, c'est pour nous, le dialogue, les débats entre les différentes opinions et croyances. Nous voulons amener chacun à se faire connaître et à partager sa culture avec les autres. Pour ce faire, nous avons mis sur pied l'apprentissage de la langue par une approche participative, émancipatrice et citoyenne. Dans ce cadre, l'apprenant doit connaître nos attentes et à cet effet nous concluons un pacte de collaboration en faisant signer deux attestations: une attestation de participation aux activités transversales et grands publics et une attestation pour le droit à l'image (photos, vidéo.....).* » (C1- 2)

De inhoud van de strijd bij de Mangoboom in Bloei gaat over de transformatie van 'de gemeenschap' en 'de maatschappij'. Beide worden te veel gezien en ingevuld op basis van een talige visie. Vanuit die beleidslens, aan Nederlandstalige kant van de VGC, moet er voortdurend vertalingswerk worden gedaan, omdat de zelforganisaties stoten op onbegrip.

> "*Samenwerking met zelforganisaties is niet vanzelfsprekend. We doen als educatieven niet veel anders dan de hele tijd de werking van de zelforganisaties naar het beleid te gaan verantwoorden. We vertalen naar dat beleid, dag in dag uit. Ik zou liever de hele dag met de verenigingen bezig zijn. Maar we verantwoorden constant*." (B2)

In tegenstelling tot die communitaristische (beleids)realiteit gaat het er voor de Mangoboom om een superdiverse stad en gemeenschap te prefigureren, als spiegel van hoe Brussel als stad is geworden en hoe de stedelijke toekomst en dito beleid eruit zouden moeten zien.

> "*We zijn hier, met jou, en jou, en jou (wijst mensen aan). En we zijn van overal andere plaatsen op de wereld. We zijn daarom het begin van een betere wereld, een wereld die al bestaat, maar die niet gehoord en gezien wordt. Elke dag dat we samenzijn, doorbreken we dat. Ga samenzitten, praat met elkaar, en vind elkaar*." (C1A).

Er is geen blauwdruk voor integratie

De visie op integratie bij de Mangoboom is wars van het streven naar een blauwdruk inzake integratie op basis van een talige realiteit (Nederlands of Frans spreken) of een vast pakket 'normen en waarden' van de dominante samenleving. Integratie is ervoor zorgen dat nieuwkomers maatschappelijk een pad kunnen bewandelen dat start vanuit hun specifiek verhaal en vanuit hun specifieke leefwereld.

> *" L'intégration se fait d'une façon spontanée car, vu la diversité des communautés, nous privilégions la cohésion des groupes par le respect de la culture de chacun sans mettre en exergue une culture. Parler une langue ou une autre, ça n'a pas d'importance, mais si l'accueil est proportionnel à l'intégration, cela mènera vers une harmonie de cohabitation. Nous pensons que l'intégration ne s'apprend pas mais se vit par les règles simples de bienséance. Ainsi, les rencontres de seniors et la parole donnée aux seniors pour exprimer leur ressenti facilite l'intégration et la rend plus humaine que théorique.* » (C1-2)

Bij de Mangoboom in Bloei bevragen ze zowel de dichotome bestuurlijke realiteit van homogene taalgemeenschappen (Frans en Nederlandse taalgemeenschap), als de bestaande opinies en ideeën over integratie en de aanpak ervan.

> "*Want dan komen we wel af met integratie en zo: "Die mensen integreren zich niet. Echt gewoon racistisch." Terwijl niemand de mensen zelf begrijpt, om vanuit hun leefwereld aan integratie te werken. Om aan integratie te werken moet je eerst mensen willen ontvangen, met hun bagage die ze meebrengen. Aankomen in een land van aankomst, dat is een leerling zijn die bang is om zijn bagage te openen. En dan gaat het voor veel van die lui om "waarom eten ze geen varkensvlees, waarom dit, waarom dat? Ga eens in de schoenen van minderheden staan. En "we moesten eens naar hun land gaan, zou dat dan ook gaan zonder aanpassing?". Ik kom uit Congo. Ze zijn inderdaad gekomen. Veel aanpassing aan "ons" heb ik niet gezien. Integendeel, ik heb vooral gezien hoe we zaken werden opgedrongen....om maar te zeggen, dat de behoeftes van ons publiek wat complexer liggen. Ze hebben tijd nodig, om binnen te komen, om te begrijpen en begrepen te worden. Tijd is cruciaal." (C1)*

Dat moeilijke verhaal van tegemoet komen aan noden en behoeften van deelnemers met hun specifieke culturele bagage, valt echter moeilijk te verantwoorden naar het beleid toe, dat zowel de integratie, alsook de taak daarin voor de zelforganisaties anders bekijkt.

> "*Ik herken zelf de moeilijkheid wanneer we erkenningswerk doen voor de VGC op dossiers, dat ze soms feedback krijgen op hun erkenningsprocedure, op hun officieel rapport, dat ze enkel vormingen aanbieden en dus geen "cultuur" zijn, en dus niet in aanmerking komen voor subsidies onder cultuur. De grootste canon van activiteiten in*

> *Brussel zijn ook echt wel taallessen. Dat zorgt dus voor een kloof tussen de officiële erkenning of wens tot erkenning en wat ze gewoon doen omdat er noden zijn. Ergens begrijp ik dat vanuit het beleid, maar de vragen van mensen zijn soms zo complex, en dat maakt die verenigingen ook complex omdat ze die vragen volgen. Dat maakt alles niet makkelijk te verantwoorden naar het beleid toe. Er gebeurt veel meer in de praktijk dan het beleid wil erkennen*." (B2)

Een andere vorm van welzijnsbenadering en 'welzijnswerk'

De verhouding tussen de zelforganisaties en het mainstream welzijnswerk en instituties van de verzorgingsstaat is allerminst vanzelfsprekend. (Anciaux, 2014; Maly 2014; Schrooten, Withaeckx, Geldof & Lavent, 2015). Een beleidsmedewerker van de Brusselse Welzijnsraad (BWR) verwoordt het als volgt:

> **"***Er leeft angst. Vooral dat zelforganisaties zelf dingen gaan overnemen, dat ze dingen zelf kunnen. Ik kan me nooit ontdoen van de half racistische benadering: zeker als het gaat over dienstverlening in moskeeën. Misschien gaat het vooral om machtsverlies. En dan natuurlijk de "kwaliteitsvraag": ze bereiken wel veel mensen maar bieden ze kwaliteit? Daar kun je niet mee argumenteren, want wat is dat kwaliteit? Het gaat niet over de vraag hoe ze zelf functioneren, hoe ze zelf al dan niet kwaliteit bieden, of ze zelf toegankelijk zijn. Ik begrijp de zorg van welzijnswerkers, de schrik voor overname. Je hebt ook een stuk professie nodig. Maar in plaats van terug te trekken of defensief te reageren, zou je er echt voor kunnen gaan."* (B1)

Het welzijnswerk tracht haar praktijken van hulp en ondersteuning bij te dragen aan de integratie van nieuwkomers. Niettegenstaande dit integratiestreven, en de professionele aanpak daarvan binnen het welzijnswerk, stoten nieuwkomers op drempels. Ze begrijpen de professionele taal niet, haken af omdat ze verdwalen in het bureaucratische doolhof, of keren terug naar de zelforganisaties omdat ze hun complexe noden niet beantwoord weten. Zelforganisaties erkennen deelnemers op een adequate manier, en ze interpreteren en benaderen noden op een andere manier. Kortom, er is een andere grondhouding die sterk "divers-sensitief" is. (Tirions & Konig, 2014; Debruyne & Naert, 2014)

> "*Wat er mensen aanspreekt, en misschien is dat cliché, is dat ze erin slagen niet in hokjes te denken. Hun focus is "nood" en "antwoord": hokjes doen er niet toe." (B1)*

Op de vraag waarom nieuwkomers specifiek naar zelforganisaties gaan, antwoordt een beleidsmedewerker van de BWR:

> **"***Omdat ze er mogen zijn. Zonder schrik voor vooroordelen or whatever*." (B1)

De coördinatrice van de Mangoboom benoemt het luisteren, de conviviale omgang en de solidariteit met de deelnemers en hun specifieke culturele bagage als het verschil met het mainstream welzijnswerk.

> "*Le Manguier est auprès des seniors par exemple, les côtoie, donne une occasion de rencontre hebdomadaire, et un suivi continu par la gym de la remise en forme. L'écoute, la convivialité et la solidarité font la différence avec les autres institutions.* » (C1-2)

Conclusie

De Mangoboom in Bloei slaagt erin om in een superdiverse wijk als Anderlecht mensen samen te brengen en te verbinden met elkaar in superdiversiteit. Doorheen de taalklassen en sociaal-culturele activiteiten groeit ontmoeting en een reeks interpersoonlijke praktijken uit tot een stevige praktijk van solidariteit. Mensen creëren netwerken met elkaar, en met professionals, waarin ze tijd en informatie met elkaar delen en vriendschappen bewerkstelligen. Die netwerken werken versterkend in het streven naar sociale stijging. Er wordt doorheen netwerken toegang bewerkstelligd tot sociale diensten en allerlei welzijnsinstituties.

Belangrijk in de Mangoboom is nabijheid: ‘er zijn’. Nabijheid speelt zowel tussen deelnemers en professionals, als tussen deelnemers onderling. Interpersoonlijke praktijken van solidariteit zijn gebaseerd op ‘er zijn’ voor deelnemers en laagdrempelig werken. Daardoor is er een sterk vertrouwen gegroeid in de organisatie; een vertrouwen dat vaak zoek is in andere instituties. Noden en behoeftes worden opgepikt vanuit nabijheid. Mensen worden ook erkend in hun identiteit, taal, hun persoonlijke migratieachtergrond en culturele bagage die ze meedragen. En van daaruit worden bruggen geslagen naar elkaar, in verschil: doorheen het samen verwerven van een gedeelde taal, doorheen ontmoeting en het maken van sterke netwerken. Binnen die netwerken leert men omgaan met elkaar in superdiversiteit, en ontwikkelen zich leerprocessen die mensen socialiseren in superdiversiteit. Praktijken die een afspiegeling zijn van de maatschappij, en de superdiversiteit weerspiegelen in de alledaagse sociale praktijken van organisaties, zijn schaars. De Mangoboom is in zijn superdiverse mix en aanpak, uniek ten aanzien van andere zelforganisaties alsook ten aanzien van andere organisaties.

Toch blijft het zoeken om solidariteit die op “plaats” is bewerkstelligd op te schalen naar een hogere schaal. Politieke vertegenwoordiging is en blijft een moeilijke kwestie. Netwerken met het beleid zijn zwak, alsook die met andere instituties. Dat komt niet in het minst door de geijkte beleidssporen en -bakens die worden uitgezet. Toch blijft men niet bij de pakken zitten. Netwerken tussen organisaties onderling, via zogenaamde Voorportalen en via Federaties moeten het streven naar vertegenwoordiging minstens versterken. Ook sociaaleconomische herverdeling is niet vanzelfsprekend. Maar de unieke bijdrage inzake solidariteit als herverdeling is dat de Mangoboom in Bloei nieuwkomers ondersteunt en bijstaat om de eerste sport van de ladder te halen, daar waar veel dienstverlening en hulpverlening te hoogdrempelig blijft. Het zal dan ook een uitdaging blijven voor beleidsmakers en actoren uit het welzijnswerk en/of verbonden aan de welvaartstaat, deze zelforganisaties en hun specifieke praktijken te erkennen en een plaats te geven. Naarmate de superdiversiteit zich uitbreidt, en noden en behoeften complexer worden, zal dit zelfs eerder een noodzaak worden.

Bibliografie

Academische teksten

Anciaux, B. (2014). Zelforganisaties in Vlaanderen. Onderzoek naar plaatselijke (zelf)organisaties op basis van etnisch-culturele identiteit. Een maatschappelijke en agogische verkenning van voorwaarden en kansen, beperkingen en uitdagingen. Brussel: ASP.

Amin, A. (2004). Regions unbound: towards a new politics of place.*Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, *86*(1), 33-44.Amin, A. (2012), Land of Strangers, Cambridge, Polity Press, Universitiy of Cambridge.

Blommaert, J. (2011). The long language-ideological debate in Belgium. *Journal of Multicultural Discourses*, *6*(3), 241-256.

Brusselse Welzijns- en GezondheidsRaad (BWR) (2012). Bruggenbouwers. Werken aan toegankelijkheid. Brussel: Brusselse Welzijns- en GezondheidsRaad.

Corijn, E. (2009). Urbanity as a political project: Towards post-national European cities. In *Creative Economies, Creative Cities* (pp. 197-206). Springer Netherlands.

Debruyne, P. en Naert, J. (2014). De superdiverse stad. Sociaal werk op de frontlijn. POW ALERT, JAARGANG 40, NUMMER 5, DECEMBER 2014. Pp. 64-69

De Donder, L., Smetcoren, A., Buffel, T., Bayetmur, E. (2014). Rol van sleutelfiguren en zelforganisaties op vlak van welzijn: aanpak, meerwaarde en ondersteuningsnoden, Faculteit voor Psychologie en Educatiewetenschappen. Richting: Agogische Wetenschappen, Rapport in opdracht van BWR en VOEM VZW.

Debruyne, P., Jans, M., Oosterlynck, S., (2015). Waarom vrijwilligers zijn de Burn-Out nabij zijn., 'De Morgen', 13 maart 2015, Op: http://www.demorgen.be/opinie/waarom-vrijwilligers-de-burn-out-nabij-zijn-b7c24991/

FOD Werkgelegenheid, Werk en Sociaal Overleg & CGKR (2013) Socioeconomische monitoring. http://www.diversiteit.be/socio-economische-monitoring

Genard, J. Corijn, E., Francq, B., Schaut, C (2009). "Citizens' forum of Brussels. Brussels and culture", Brussels Studies, Synopsis nr. 8, 26 january 2009 http://brusselsstudies.be/medias/publications/EN_78_CFB8.pdf

Hertogen, J., (2016). Statistics, NP Data, cijfers 2014 per gemeente: BuG 302 – Bericht uit het Gewisse – 6 januari 2016, op: http://www.npdata.be/

Janssens, R. (2013). BRIO-taalbarometer(s): taalkennis en taalgebruik in Brussel. Op: http://www.briobrussel.be/assets/matrix_fiches/fiche_tb3_brio.pdf

Janssens, R. (2013). BRIO-taalbarometer(s): taalkennis en taalgebruik in Brussel. Op: http://www.briobrussel.be/assets/onderzoeksprojecten/brio_fiche_taalbarometer_3_2013.pdf

Krols, Y. (2015). Eindrapport voorportalen., door Thomas More University College.

Maly, I. (2014). Superdiversiteit in Oostende, E-Boek voor de Toekomstfabriek, www.kifkif.be

Nolf, E. & Vanwallendael, K. (2012), "De Bouwvakkers van de stad.", Opbouwwerk Brussel, Brussel, Samenlevingsopbouw, 16-22

Rancière, J. (1991 / 1987). *The Ignorant Schoolmaster: five lessons in intellectual emancipation*. Stanford: Stanford University Press. Originally published in 1987 with the French title *Le maître ignorant: cinq leçons sur l'émancipation intellectuelle*. Paris: Fayard.

Schrooten, M. Withaeckx, S., Geldof, D. & Lavent, M. (2015). Transmigratie. Hulp verlenen in een wereld van superdiversiteit. Leuven, Acco.

Stam, M. (2016). 'Onzeker weten' is een tegenkracht tegen onverschilligheid, domheid en arrogantie., Afscheidsrede 24 juni 2016. OP: http://www.socialevraagstukken.nl/onzeker-weten-als-tegenkracht-tegen-onverschilligheid-domheid-en-arrogantie/

Tirions, M. & Konig, M. (2014). 'Superdiversiteit en de praktijk van het sociaal werk. Experten in dialoog', Alert, 4, 21-29.

Vermeersch, L., Sels, J., & Vandenbroucke A. (2012). Vol van verwachting? Studie naar de(mis)match tussen de verwachtingen ten aanzien van etnisch-culturele federaties en hun mogelijkheden daar aan te voldoen. Leuven: Hoger instituut voor de arbeid - Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.

World Migration Report, (2015). Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility. Op: http://publications.iom.int/system/files/wmr2015_en.pdf

Verslag van de vergadering Power Care, 17 maart 2015

Geraadpleegde websites

Website: http://www.mangoboominbloei.be/

Website: http://www.lokalepolitie.be/5341/nl/de-territoriale-structuur.html

Website: 62% Brusselaars heeft een vreemde herkomst. (3 juli 2012). Op: http://www.diver-city.be/2012/07/62-procent-brusselaars-heeft-vreemde_03.html

Interviews

(V1) Interview met vrijwillige professional (1) Mangoboom in Bloei. 18/06/2015

(V2) Interview met vrijwillige professional (2) van de Mangoboom in Bloei, 18/06/2015, door Pascal Debruyne

(V3) Interview met vrijwillige professional(s) (3), De Mangoboom in Bloei. 22/01/2016

(B1) Interview met beleidsmedewerker Brusselse WelzijnsRaad, BWR. 17/06/2015

(C1) Interview met coördinatrice Mangoboom in Bloei. 18/06/2015

(C1-2) Interview met coördinatrice van de Mangoboom in Bloei, 18/08/2016

Observaties

Observaties, juni 2014, door Pascal Debruyne

(C1A) Coördinator Mangoboom, op "Eerlijk Ontbijt"-activiteit, 22 januari, 2016

Gesprekken deelnemers

(D1) Interview met deelnemer, 22 januari 2016

(D2) Interviews met deelnemers, februari 2016

(D3) Interview met vrouwelijke deelnemer van Marokkaanse origine, 18 juni, 2015

Andere

Interview met CAW Brussel/ CAW Professional: In De Donder, L., ea, 2014

Interview met coördinatrice Mangoboom in Bloei. In: De Donder, L., ea. 2014.

Veldnota's, observaties en gesprekken met deelnemers tijdens "Eerlijk ontbijt", 22 januari 2016

Mangoboom in Bloei, uit persoonlijk verslag van een vergadering op 22 januari 2016

Observaties tijdens vergaderingen voorportaal Power Care, 24 februari 2015 & 17 Maart 2015, door Pascal Debruyne

Annex 1: Opiniestuk in De Morgen, 13 maart 2015

Waarom vrijwilligers de burn-out nabij zijn

Pascal Debruyne is onderzoeker aan de UGent (MENARG), Marc Jans werkt voor het Labo Educatie en Samenleving (KU Leuven) en Stijn Oosterlynck is stadssocioloog aan de UAntwerpen.

13 maart 2015

LEES LATER

1©bas bogaerts

SHARE

Financiële erkenning en institutionele omkadering blijft een heikel punt

Onze steden zijn de voorbije decennia superdivers geworden. Veel stadswijken zijn plaatsen waar etnisch-culturele minderheden intussen de meerderheid vormen. Superdiversiteit daagt ons denken en handelen uit. Een one size fits all-beleid voor nieuwe Belgen, vaak bedacht vanuit de belangen en verlangens van de (slinkende) culturele meerderheid, schiet schromelijk tekort. Migranten

verschillen onderling onder meer wat betreft scholingsniveau, legaal statuut, taal, religie, gender en verworven sociale rechten. Velen van hen ondervinden moeilijkheden om een goede plaats in deze samenleving te vinden.

Voor reguliere instanties voor hulpverlening zijn er vaak drempels in het bereiken van nieuwkomers. In de kloof tussen officiële beleidsretoriek, reguliere instanties en de maatschappelijke realiteit zijn echter veel zelforganisaties en vrijwilligers actief. Er is consensus over de kracht en het 'vanzelfsprekende' bereik van zelforganisaties. Ze werken drempels weg, met een volgehouden politiek van nabijheid. Ze brengen papieren in orde, organiseren taallessen, naschoolse opvang en ondersteuning voor ouderen met een migratieachtergrond. Ze leiden mensen naar de reguliere gezondheidszorg en dienstverlening en verzorgen culturele activiteiten en vorming.

Net daarom erkent de Brusselse VGC zelforganisaties als 'voorportaal' van de reguliere hulpverlening. Ook in Antwerpen en Gent groeit bij reguliere diensten en beleid het bewustzijn over het belang van nabijheidspolitiek: 'er zijn' daar waar burgers met hun noden zitten en er een antwoord zoeken. Zelforganisaties krijgen dus wel steeds meer 'symbolische' erkenning door overheden, maar financiële erkenning en institutionele omkadering blijft een heikel punt.

De Mangoboom in Bloei is zo'n bedreigde zelforganisatie. Ze verzet al negentien jaar bergen intercultureel vormingswerk in Anderlecht, gedragen door het engagement van tientallen vrijwilligers van verschillende origine. Zonder enige structurele financiële ondersteuning investeert ze in de noden van de superdiverse Brusselse bevolking. Dat doet ze via de seniorenwerking, waar noden van ouderen met migratieroots - die in officiële rusthuizen weinig plaats krijgen - worden beantwoord, via de huiswerkbegeleiding voor kinderen, via taalateliers en sociale dienstverlening. Afgelopen maand besloot het bestuur dat de Nederlandstalige vleugel van de zelforganisatie moet stoppen door middelentekort. De vereniging is niet de eerste of de laatste die wordt bedreigd door de miskenning van overheidswege.

SHARE

De staking van zelforganisaties is een belangrijk signaal aan de overheden dat de grens is bereikt

Om de boodschap te geven dat zelforganisaties meerwaarde creëren, gaan vrijwilligers van zelforganisaties vandaag één dag staken. Zo maken ze zichtbaar wat hun engagement betekent voor de superdiverse samenleving. Het initiatief is genomen door de 300 zelforganisaties onder de koepel van Internationaal Comité vzw. De oproep wordt verspreid naar vrijwilligersorganisaties in heel België.

Vrijwilligers ervaren dat ze door politici worden gezien als een gratis oplossing voor maatschappelijke tekorten in de huidige besparingscontext. Ze kunnen veel betekenen voor de emancipatie van burgers met migratieachtergrond, maar recente onderzoeksrapporten wijzen op de overbelasting van zelforganisaties. Er is een mismatch tussen wat het beleid op hun schouders legt en hun draagkracht. De staking van zelforganisaties is een belangrijk signaal aan de overheden dat de grens is bereikt. Via sociale media illustreren vrijwilligers hoe zij vandaag op hun grenzen stoten (zie #vrijwilligersburnout).

De toekomst van de superdiverse stad wordt gemaakt door wie elke dag van onderuit aan een solidaire samenleving in diversiteit werkt. Zelforganisaties spelen daarin een belangrijke rol. Overheden mogen de kans niet laten liggen hun symbolische erkenning om te zetten in reële steun.